



Pedagogická  
fakulta  
Faculty  
of Education

Jihočeská univerzita  
v Českých Budějovicích  
University of South Bohemia  
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích  
Pedagogická fakulta  
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

# Pohádkové motivy v díle Jana Drdy

Vypracovala: Markéta Vokatá  
Vedoucí práce: Mgr. Jana Skálová, Ph.D.

České Budějovice 2014

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 26. 6. 2014

.....

Markéta Vokatá

## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Janě Skálové, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce a za cenné rady, připomínky a podněty.

**Anotace**

Bakalářská práce se zaměří na charakteristiku základních motivů tradiční lidové pohádky a pokusí se postihnout způsob, jakým autor tyto motivy modifikuje a využívá ve svém díle pro děti i dospělé. Analýza a komparace vybraného Drdova díla by měla ukázat především rozdílnou funkci i využití pohádkových motivů vzhledem ke čtenáři a konkrétnímu literárnímu žánru.

**Annotation**

The bachelor thesis will focus on the characteristics of the basic motives of traditional folk fairytales and tries to capture the way that author's motives modified and used in his work for children and adults. Analysis and comparison of selected Drda's work should prove particularly different function and use of fairytale motives with regard to the reader and specific literary genre.

# OBSAH

|  |    |
|--|----|
| ÚVOD.....  | 7  |
| 1 Pohádka.....                                       | 8  |
| 1.1 Charakteristika žánru .....                      | 8  |
| 1.2 Původ pohádky.....                               | 9  |
| 1.3 Funkce pohádky pro dětského čtenáře .....        | 10 |
| 2 Rozdělení pohádek dle jejich původu.....           | 12 |
| 2.1 Lidová pohádka.....                              | 12 |
| 2.2 Autorská pohádka.....                            | 13 |
| 3 Pohádkový motiv .....                              | 16 |
| 4 Literární osobnost Jana Drdy.....                  | 18 |
| 5 Jan Drda – České pohádky.....                      | 21 |
| 5.1 Lidové kouzlo Českých pohádek .....              | 21 |
| 5.1.1 Motiv postavy .....                            | 22 |
| 5.1.2 Témata a motivy .....                          | 25 |
| 5.1.3 Motiv prostředí .....                          | 28 |
| 5.1.4 Čas v pohádce .....                            | 31 |
| 5.1.5 Jazykové a stylistické prostředky .....        | 32 |
| 6 Pohádkové motivy v tvorbě pro dospělé.....         | 36 |
| 6.1 Hrátky s čertem .....                            | 36 |
| 6.1.1 Inspirace v lidové tradici.....                | 36 |
| 6.1.2 Motiv postavy .....                            | 37 |
| 6.1.3 Nadpřirozené bytosti.....                      | 38 |
| 6.1.4 Hlavní dějové zápletky .....                   | 40 |
| 6.1.5 Jazykové a stylistické prostředky .....        | 41 |
| 6.2 Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert..... | 42 |
| 6.2.1 Inspirace v lidové tradici.....                | 43 |
| 6.2.2 Motiv postavy .....                            | 43 |
| 6.2.3 Nadpřirozené bytosti.....                      | 44 |
| 6.2.4 Hlavní dějové zápletky .....                   | 44 |
| ZÁVĚR .....  | 47 |
| SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ .....                        | 49 |
| PŘÍLOHY .....  | 51 |

## ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá zejména motivy tradiční lidové pohádky a následně jejich využitím v autorské tvorbě Jana Drdy. Pozornost je zaměřena jak na Drdovo dílo pro děti, tak i na pohádkově laděné divadelní hry určené čtenáři dospělému.

V první části se nejprve zabývám pohádkou z hlediska žánru literárního. Zaměřuji se na její obecné znaky, její původ a v neposlední řadě zmiňuji také funkce pohádky působící vzhledem k dětskému čtenáři.

Druhá část se věnuje klasifikaci pohádek dle jejich původu. Zde rozlišuji pohádku lidovou, která se šířila většinou ústně a neznala proto autora. Naproti tomu stavím pohádku autorskou neboli moderní, umělou a pokouším se o její následnou zpřesňující klasifikaci.

Samostatnou kapitolu věnuji charakteristice termínu „motiv“, neboť právě pohádkový motiv je stěžejním prvkem mé práce. Nejprve poskytnu jeho teoretické vysvětlení, posléze uvedu příklady pohádkových motivů, které následně doložím na klasických lidových pohádkách.

Další část je věnována osobnosti Jana Drdy a jeho nelehkého ač velmi zajímavého osudu. Soustředím se zejména na jeho literární činnost, ale neopomenu také jeho další aktivity, zejména jeho stranickou činnost, která měla na Drdu značný vliv a tak se nepochybně odrážela i v jeho literární tvorbě.

V posledních kapitolách rozebírám vybraná Drdova díla tak, abych na základě jejich analýzy a komparace mohla postihnout způsob, jakým se pohádkové motivy liší v Drdově díle pro děti a pro dospělé.

# 1 Pohádka

## 1.1 Charakteristika žánru

Pohádka představuje obvykle krátký epický příběh, který je psaný v próze. Pohádky mají svůj původ v ústní lidové slovesnosti a předávají se tak již mnoho let z generace na generaci. Stěžejní roli zde hraje fantazie, neboť děj pohádky je vždy z velké části smyšlený. *Pohádka je záměrná a poetická fikce. Nikdy se nevydává za skutečnost. Čím tedy pohádka upoutává, jestliže zobrazení skutečnosti není jejím cílem? Především přitahuje neobyčejností svého podání. Odklon od skutečnosti, výmysl sám o sobě přináší zvláštní požitek. V pohádkách-smyšlenkách je skutečnost záměrně obrácena naruby a právě v tom je, z hlediska lidu, všechn její půvab.*<sup>1</sup>

Pohádky jsou většinou časově a místně neurčené. *Odlišují se tak od jiného fantaskního žánru folklorní epiky – pověsti, která má reálné jádro a časoprostorové zakotvení.*<sup>2</sup> V pohádkách se objevují reálné i nereálné bytosti, které jsou představovány bytostmi nadpřirozenými. Reálné bytosti jsou velmi často pojmenovány podle znaku nebo vlastnosti, jež je nejvíce charakterizuje. Například Erbenova Zlatovláska získala své jméno podle svých krásných dlouhých zlatých vlasů. Pokud se zaměříme na hrdiny, kteří v pohádkách vystupují, objevíme hrdinu kladného, který je šlechetný svými činy. Tomuto kladnému hrdinovi stojí v opozici hrdina záporný, který kladnému hrdinovi škodí či mu nějakým způsobem znesnadňuje cestu k cíli. Pokud zde opět zmíníme Erbenovu *Zlatovlásku*, tak kladným hrdinou je tu zcela jistě laskavý a obětavý Jiřík a v opozici k němu stojí namyšlený a škodolibý král. Každá pohádka má šťastný konec, kdy zpravidla pravda, dobro a spravedlnost vítězí nad lží, zlem a bezprávím.

Téměř v každé pohádce nalezneme také buď vstupní či závěrečnou formuli jako například „*Bylo, nebylo*“ nebo „*A pokud nezemřeli, žijí tam dodnes*“ či „*Byl jednou jeden král*“. Zřídka nalezneme ustálenou formuli i uprostřed textu, tam slouží především k tomu, aby propojila dějová pásma nebo překonala časovou mezeru, která by se jinak náročně a dalekosáhle vysvětlovala – „*Řeka teče, léta minou, a z hocha se stal krásný mládenec*“. Velmi častá je také číselná symbolika, kdy ona magická čísla představuje nejčastěji dvojka, trojka, devítka či třináctka. V textu se číselná souvislost objevuje zejména v situaci, kdy hrdina musí splnit tři úkoly či království sídlí za devatero horami a podobně. Pohádky zaujímají nezastupitelné místo především v dětské

<sup>1</sup> Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*, H & H, Jinočany 2008, s. 261.

<sup>2</sup> Mocná, D., Peterka, J a kol.: *Encyklopedie literárních žánrů*, Paseka, Praha a Litomyšl 2004, s. 472.

literatuře. Tam se stávají žánrem nejžádanějším a nejčtenějším, zvláště u dětí předškolního a mladšího školního věku.

## 1.2 Původ pohádky

První dochované písemné záznamy o pohádce pocházejí z Egypta. Na tomto území byla nalezena pohádka o dvou bratřích *O Anupovi a Batovi*, která pochází údajně ze 13. století. Vědci na základě prozkoumaného materiálu usuzují, že tato pohádka vznikla propojením různých pohádek, popřípadě jejich částí. Na našem území pak lze jako první zmínku o pohádce považovat pohádku s názvem *Jankova kouzelná košile* z cyklu *Český Honza*.

Úplný základ pro tvorbu pohádky nalezneme zcela jistě v ústní lidové slovesnosti, kdy se pohádky vyprávěly mezi lidmi na venkově a ve městech. *Pro folklorní slovesnost je důležité, že koluje ústně, a proto závisí na paměti. Proto se v ní nemohly vytvořit rozsáhlé skladby a žánry jako v literatuře. Folklorní skladby mají vesměs kratší rozsah: to je podmíněno pamětí interpretů a vnímáním posluchačů.*<sup>3</sup> Texty pohádek se také neustále obměňují. Je to způsobeno tím, že každý pohádkář vypráví stejnou pohádku podruhé a potřetí zcela jinak, a tak se pohádka neustále mění. V lidové slovesnosti se slovo ještě navíc spojuje s výrazovými prostředky, jakými jsou mimika a různá gesta. Lidové pohádky mají také výrazné nadnárodní znaky, což znamená, že základní vlastnosti pohádek se v jednotlivých zemích nemění. Motivy jednotlivých pohádek se opakují pouze s malými obměnami mezi vypravěči českými, německými, maďarskými nebo třeba ruskými. Tato charakteristika je patrná i u pohádkových postav, které se od sebe liší pouze svou vizuální podobou či jménem. Význačná je však regionální diferenciací, která se v mnohých pohádkách vyskytuje a pohádka tak získává národní a regionální rysy. *Pronikají do nich jména, která jsou na určitém místě a v oblasti zvyklá, rozšířily se v nich sociální a životní zvyklosti a jiné rekvizity běžné a všední u určitého národa nebo v určitém regionu a do kresby prostředí prosakují rysy krajiny, v níž vypravěči a posluchači žijí.*<sup>4</sup> Příkladem takové pohádky je právě pohádka *O hloupém Honzovi*, která se vyprávěla v Čechách, zatímco na Moravě a ve Slezsku žila tato postava s úplně jiným jménem.

Původně byla pohádka jako literární žánr určena především dospělým posluchačům a až posléze se dostává k dětskému čtenáři. V této souvislosti také

<sup>3</sup> Sirovátka, O.: *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, Brno 1998, s. 17.

<sup>4</sup> Tamtéž, s. 34.

proběhly boje o pohádku narážející na přílišnou drastičnost, fantasijní obsah či erotické motivy, které se v pohádkách vyskytovaly. *Kříšeny jsou tak mnohé pro boj o pohádku už tradiční otázky, které byly permanentně přítomny v české teorii pohádky přinejmenším od roku 1913, kdy se boj o pohádku se rozpoutal po otištění článku Jaroslava Petrboka *Pryč s pohádkou!* v prvním ročníku *Úhoru*.*<sup>5</sup> Další výroky proti klasické pohádce se objevily roku 1929 v témž odborném časopise. Velmi dramaticky pojatý obsah pohádek se vyskytuje například ve tvorbě bratří Grimmů. Tito dva sběratelé německých klasických pohádek 19. století využívali pro dětského čtenáře až nadměru brutálních a drsných motivů. Avšak jejich magičnost a působivost fantasijního světa zapříčinily, že pohádky těchto dvou slavných německých spisovatelů jsou dodnes zajímavé jak pro dětského, tak i dospělého čtenáře.

Takto tematicky laděné pohádky se posléze stávaly náměty pro mnoho dalších spisovatelů, kteří je různě upravovali a pozměňovali, aby se tak staly přístupné dětskému čtenáři. Mnohé pohádky přepracoval a pro děti převyprávěl František Hrubín. *Hrubín vezme úplně klasický námět a tam, kde se mu zdá, že je např. příliš krutý nebo kde neodpovídá našim současným morálním představám, tam učiní proměnu a třeba změni vyznění pohádky; posunuje tak lidovou tradici do dnešní doby a pro dnešní dítě.*<sup>6</sup> Jeho *Pohádky z Tisíce a jedné noci* navozují atmosféru dálného arabského světa a jsou určeny právě dětskému čtenáři již od sedmi let.

Na výše zmíněné bratry Grimmy navázal svou mytologickou koncepcí Karel Jaromír Erben. Ve svých *Českých pohádkách* vytvořil klasický typ české pohádky, kde se snažil především o zachování principů lidové tvorby a zachycení jejich originální podoby. Erben byl přesvědčen, že pohádky jsou duchovním dědictvím našich předků, což se snažil uchovat právě v pohádkách, které upravoval. Důrazně dbal na to, aby zachoval všechny principy tradiční lidové pohádky. Snažil se zachovat dialog a využíval lidových obrátů a výrazů. Od Drdovy tvorby se liší především tím, že Erben nezobrazoval lidové prostředí, zatímco pro Drdu je zobrazení lidového prostředí nadměru typické.

### 1.3 Funkce pohádky pro dětského čtenáře

Za prvotní funkci, kterou mají pohádky u malých dětí navodit, bychom mohli považovat působení fantazie. *Dáte-li dítěti suchou větev, jeho fantazie na ní dá vykvést*

<sup>5</sup> Nováková, L.: *Proměny české pohádky*, Masarykova univerzita, Brno 2009, s. 9.

<sup>6</sup> Pleskot, J.: *Úvod do literatury pro mládež*, Pedagogická fakulta, Ostrava 1971, s. 46.

*růžím. Dejte mu lupínek růže a bude po vodě řídit kouzelnou lodičku.*<sup>7</sup> Především děti v předškolním věku potřebují slyšet pohádky, které jim maminka nebo jakýkoliv další příbuzný vypráví, aby si tak mohly představovat, jak daná postava nebo místo pohádkové říše vypadá. *Dětská fantazie, když jí neobohatíme slovem a obrazem, zůstane prázdná. Dítě bude myšlenkově chudé a bez nápadů.*<sup>8</sup>

Velmi důležitá je výchovná funkce pohádek. Dítě se prostřednictvím pohádky učí o lidských vztazích, o lidském ideálu, při četbě pohádek dítě přijímá zkušenosti z předchozích generací. Pohádky mu pomáhají vyřešit strachy, úzkosti a problémy, se kterými se ve svém životě setkává. Pohádky tak mohou malému dítěti pomoci překonat například strach z dospívání, obavy, že si nezaslouží lásku rodičů nebo také sourozeneckou rivalitu a žárlivost. *Díky tomu, že jsou plné symbolů a vůbec díky tomu, že jsou, jaké jsou, umožňují otevřít dveře mezi vědomím a nevědomím.*<sup>9</sup> Pohádky vnesou malému čtenáři jistý řád a smysl do jeho původně nesrozumitelného a chaotického světa. Nabídnou mu naplno jednoznačný a smysluplný výklad nesrozumitelného jevu a to tak, že už nebude v dětech vzbuzovat rozporuplnost a úzkostné očekávání. I proto jsou pohádkové postavy jednoznačné – buď kladné anebo záporné. Dětskou mysl tak ovládá naprosto jasná polarizace.

Další funkcí pohádky je strukturovat skutečnost. Pohádky předkládají dítěti určitý model. Model boje s životními nesnázemi, jenž může každý překonat a dojít tak k vítěznému konci. Pohádka se traduje mnoho staletí a přežívá jednotlivé generace, aniž by zestárla, zevšedněla nebo se jednoduše vytratila. *Nesmrtelnými jsou zvláště pak pohádky, které se staly „klasickými“, to znamená, které prokázaly svou životnost v nadčasové dimenzi.*<sup>10</sup> Takovými pohádkami je například *Popelka* nebo *Perníková chaloupka*.

Poslední funkce, kterou zde uvedu, se týká lidové pohádky. Tímto typem pohádky se podrobněji zabývám v následující kapitole. Jedná se o funkci udržení vědomí národní příslušnosti, jelikož pohádky vznikaly jako výraz názoru lidových vypravěčů na život, na tradice a v podstatě na to, co se děje ve světě, jež je obklopuje. Dítě, aniž si to uvědomuje, se tak dostává posloucháním a prožíváním děje lidové pohádky do vztahu s celými generacemi svých předků a se svým národem.

<sup>7</sup> Streit, J.: *Proč děti potřebují pohádky*, Baltazar, Praha 1992, s. 12.

<sup>8</sup> Tamtéž, s. 53.

<sup>9</sup> Herman, M.: *Najděte si svého marťana*, Hanex, Olomouc 2008, s. 162.

<sup>10</sup> Čermoušek, M.: *Děti a svět pohádek*, Albatros, Praha 1990, s. 9.

## 2 Rozdělení pohádek dle jejich původu

### 2.1 Lidová pohádka

*Lidovou pohádkou rozumíme přesný záznam autentického lidového vyprávění pořizovaný odborně fundovaným sběratelem podle určitých etnografických pravidel.*<sup>11</sup> Z této odborné definice vyplývá, že původ pohádek se odráží dávno v lidové tradici, kdy si lidé pohádkami krátili čas tak, že si je vypravovali mezi sebou navzájem. Příznačná je anonymita autora, kdy obsah pohádky je ústně tradován a šířen dále stále novými vypravěči. Pohádkový žánr tedy nebyl původně určen dětem, ale dospělému čtenáři a až postupně se jednotlivé druhy pohádek dostávaly ke čtenáři dětskému. Nejprve se do dětské literatury začlenily pohádky kouzelné, které následovaly pohádky zvířecí a legendární. Pohádky novelistické pro svou značnou dávku životních zkušeností přechází do oblasti dětské četby nejpozději.

Základem lidových pohádek jsou **pohádky kouzelné**, které patří k nejstarší a nejpočetnější lidové tvorbě. Vyznačují se mytologickými představami našich předků o silách přírodních či společenských procesů. Vlivem těchto jevů zde dochází k prolínání světa reálného a fantastického. V těchto pohádkách vystupují nadpřirozené bytosti jako například čerti, draci, vodníci, víly. Také se v nich často vyskytují kouzelné předměty, které se vyznačují nějakou nadpřirozenou mocí, například kouzelný plášť, který si daná osoba oblékne a stává se tak rázem neviditelnou. Dalšími typickými kouzelnými předměty mohou být sedmimílové boty, kouzelný ubrousek, kouzelné zrcadlo či čarovný proutek. Příkladem kouzelné pohádky jsou velmi známé pohádky K. J. Erbena *Obušku, z pytle ven!* či *Tři zlaté vlasy děda Vševěda*.

Další variantou lidové pohádky je **pohádka zvířecí**, kde hlavními aktéry jsou zosobněná nebo zlidštělá zvířata. Zvířata jsou nositeli kladných či záporných lidských vlastností nebo představují chování, jednání a vztahy lidí v běžných životních situacích. Takovéto pohádky jsou zejména mravoučné a vyznačují se alegoričností či moralitou. Velmi se podobají bajkám. Do kategorie pohádek zvířecích řadíme například pohádku *O Smolíčkovi* či *O kohoutkovi a slepičce* z tvorby Boženy Němcové.

**Pohádky legendární** opírají svůj děj především o biblické postavy. Jejich podoba a skutky mají však převážně světský a lidový charakter. Legendární pohádky objasňují původ věcí, rostlin, živočichů. Tyto pohádky odráží místní prostředí a bývají velmi často přesně lokalizované.

<sup>11</sup> Toman, J.: *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*, Jihočeská univerzita, České Budějovice 1992, s. 67.

Nejmladší vrstvu tvoří **pohádky novelistické**, které zdůrazňují především každodenní život, jsou realistické, a co nejvíce se podobají příběhům ze života. Hrdinové vítězí nad svými protivníky, ale nejsou obdařeni výrazně zvláštními nebo nadpřirozenými schopnostmi. Do této skupiny řadíme i pohádky anekdotické nebo žertovné, které se s oblibou vysmívají lidské pošetilosti a hlouposti. Příkladem novelistické pohádky je *Chytrá horákyně* od Boženy Němcové.

Lidové pohádky spolu s jinými folklorními útvary byly u nás sbírány soustavně od počátku 19. století. Za nejvýznamnější sběratele této původní lidové pohádky byli považováni K. J. Erben a B. Němcová.

## 2.2 Autorská pohádka

V opozici k lidové pohádce vzniká pohádka moderní, která bývá označována jako pohádka umělá a v poslední době se pro ni vžil název autorská. Za zakladatele autorské pohádky je považován Hans Christian Andersen, jehož pohádky se vyznačují zejména tím, že nemají šťastný konec, tudíž jsou určené spíše starším dětem a dospělým. Autorské pohádky můžeme rozdělit do dvou oblastí.

**a) autorská pohádka, která čerpá z lidových látek a motivů** – jedná se v podstatě o úpravu původních folklorních pohádkových textů. *Tím lidová pohádka přestává být původní, stává se literární, i když za lidovou bývá vydávána, i když užívá motivistických a stylistických prvků.*<sup>12</sup> Autoři do původní lidové předlohy v různé míře zasahovali, ale na druhé straně v ní zachovávali její tradiční ustálené principy a znaky. Autoři pouze obměňovali dějovou linii či kultivovali jazyk.

Do původní lidové předlohy zasahovala například Božena Němcová, která motivy zčásti přetvořila, upravila či si některé prvky domyslela. Velmi pečlivě ale zachytila životní styl lidového tvůrce, lidové prostředí. Z jejích textů lze vyčíst, jak lidé opravdu žili, jak se oblékali či dokonce co jedli. Své postavy navíc dokonale psychologicky prokreslovala, zvláště pokud se jednalo o dívčí a ženské postavy, které vždy vylíčila jako osoby velmi ušlechtilé. Nejprve se zaměřila na pohádky kouzelné, následně přešla k pohádkám novelistickým a realistickým. K vrcholným dílům její pohádkové tvorby řadíme pohádky jako *Sůl nad zlato*, *O popelce* nebo pohádku *O dvanácti měsíčkách*.

S dalším způsobem, jak obohatit tradiční lidovou pohádku přišel Josef Lada. Moderní nádech těmto pohádkám dodá tím, že klasické známé pohádkové motivy

<sup>12</sup> Genčiová, M.: *Literatura pro děti a mládež*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1984, s. 27.

převrátí, parafrázuje či paroduje. Ladovy pohádky mají velmi často právě tímto parafrázováním velmi humorný efekt. V jeho pohádkách jde princezna zachraňovat Honzu, místo Popelky je hlavní postavou Popelák a podobně. Tyto pohádky nesou příznačný název *Pohádky naruby*.

Do této kategorie dále řadíme i Jana Drdu, jenž lidové motivy přijímá a posléze je dále přepracovává. Své pohádky obohacuje novými dílčími tvůrčími prvky, avšak hlavní principy skladby v Drdových pohádkách zůstávají stejné.

**b) moderní autorská pohádka** - představuje zcela nový typ pohádkového žánru. Moderní autorská pohádka je volné zpracování pohádkových motivů, výrazně se tu projevuje odklon od poetiky i folklóru. *Od literárně adaptované lidové pohádky se liší hlavně tím, že autor podstatně zasahuje do její ustálené ideově tematické, kompoziční nebo jazykové podoby, žánrovou rozmanitost vědomě narušuje, či dokonce popírá a vnáší do ní zcela netradiční, inovované a aktualizované náměty, motivy, stovební a stylotvorné postupy i jazykové prostředky, jimiž se sepětí s folklorní pohádkou značně uvolňuje.*<sup>13</sup> Více jsou v ní zastoupeny reálné prvky, ale objevují se v ní i motivy kouzelné, které čerpá z lidové slovesnosti. Autorská pohádka také využívá zpravidla složitější a volnější kompozici bližší povídkce. *Nová pohádka by měla být spjata se skutečností nové doby. Budou v ní tedy vystupovat nové lidské typy, střetávat nové lidské osudy.*<sup>14</sup>

Moderní autorské pohádky tvořil například Karel Čapek, který ve 30. letech přišel s pohádkovým souborem *Devatero pohádek*. Čapek ve svých pohádkách vycházel z lidové slovesnosti a zároveň je obohatil o zcela nové prvky. V jeho pohádkách vystupují nadpřirozené postavy: víly, vodníci, kouzelníci, které Čapek zasadil do současnosti a do každodenního života lidí. Dále je pro něj typický určitý civilismus, což znamená to, že pohádce dá jakýsi lidský charakter a pohádka se tak dětskému čtenáři stává mnohem více srozumitelnou. Mezi další spisovatele zabývající se autorskou pohádkou řadíme například Karla Poláčka a jeho groteskní pohádku *Edudant a Francimor* nebo knihu devatenácti humoristických pohádek s názvem *Fimfárum* od Jana Wericha.

V dnešní době proniká do moderní autorské pohádky čím dál více tzv. „nový svět“, představovaný pohádkami o lokomotivách, autech, tramvajích a podobně. Tyto prvky moderní civilizace se stávají čím dál více jedním z převládajících rysů moderní

<sup>13</sup> Genčiová, M.: *Literatura pro děti a mládež*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1984, s. 69.

<sup>14</sup> Pleskot, J.: *Úvod do literatury pro mládež*, Pedagogická fakulta, Ostrava 1971, s. 42.

pohádky. Autoři volí tyto moderní prvky především z toho důvodu, aby si tak dítě udělalo představu o světě, o životě a o lidech.

### 3 Pohádkový motiv

Dříve než se ve své práci začnu zabývat samotným rozbořem Drdových pohádek, považuji za nutné vymezit základní charakteristiku „motivů“, neboť právě nalézání pohádkových motivů je základním tématem mé práce.

V obecné teorii literatury nazýváme motivem nejjednodušší tematickou jednotku díla. V Proppově publikaci s názvem *Morfologie pohádky a jiné studie* se dozvídáme, že celý syžet díla je poskládán z jednotlivých motivů a motiv se může začleňovat do různých syžetů. Motiv je tedy něčím úplně prvotním. Motivy, které Propp uvádí jako příklady, jsou však dále rozložitelné. *Je-li motiv něčím logicky celistvým, pak každá věta pohádky představuje motiv (Otec má tři syny - motiv, Ivan bojuje s drakem – motiv atd.)*<sup>15</sup> Vůbec by dle Proppa nebylo špatné, kdyby se motivy nerozkládaly. Bylo by tedy možné sestavit rejstřík motivů. V uvedené publikaci nalezneme příklad motivu "drak unáší carskou dceru" - tento motiv se dělí na 4 prvky, z nichž každý se může nezávisle obměňovat. Termín drak můžeme nahradit slovem černokněžník, čert nebo vítr. Za únos si můžeme dosadit jakékoli jiné zmizení. Dceru můžeme nahradit manželkou, matkou či nevěstou a cara může zastoupit král či rolník. A tak lze prohlásit, že motiv není ani jednočlenný, ani nerozložitelný. *Příznačnou vlastností motivu je jeho obrazná, jednočlenná schematičnost. Motiv není ani jednočlenný, ani nerozložitelný. Poslední rozložitelná jednotka jako taková není logickým celkem.*<sup>16</sup>

Podle R. M. Volkova by se měla každá pohádka nejprve rozčlenit na jednotlivé motivy, přičemž za motivy považuje například vlastnosti hrdinů (dva švagři chytří, třetí hlupák). Dále za motiv považuje i jejich počet (tři bratři), jejich jednání (přání otce, aby po jeho smrti stála u hrobu stráž, kterýžto odkaz splní pouze hlupáček). Motivem mohou být i předměty (chaloupka na kuřích nožkách, talismany) atd.

Častým a společným motivem velké části pohádek se stává svízelná cesta hrdiny - jedná se o tzv. iniciační cestu. Hrdina se tedy vydává na cestu, během níž plní úkoly a překonává překážky, které ač na první pohled se zdají jako nesplnitelné, hrdina je nakonec s pomocí nejrůznějších průvodců a rádců bez velkých potíží splní. Důležitým prvkem také je, že hrdina se během svého putování dozvídá něco o sobě, zraje, moudří onou cestou a poznává jak své okolí, tak i sám sebe. Na úplném konci cesty pak svými zásluhami získá princeznu či kouzelný předmět. V Erbenově pohádce *Zlatovláska* se vydává na cestu Jiřík, aby získal pro svého krále manželku – Zlatovlásku. V průběhu své cesty zachrání mravence, rybu, mouchu i krkavce, rozsoudí dva rozhádané rybáře,

<sup>15</sup> Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*, H & H, Jinočany 2008, s. 21.

<sup>16</sup> Tamtéž, s. 21.

kteří mu pak na oplátku pomohou. Ti všichni se stávají Jiřikovými rádci. Obvyklým motivem je využití magických čísel – nejčastěji plní hrdina tři přání, v Erbenově *Zlatovlásce* si Jiřík má vybrat ze dvanácti královských dcer, v pohádce Boženy Němcové *Sedmero krkavců* je často užito právě magické číslo sedm – sedm bratrů, sedm košil, sedm krkavců. Mezi klasické pohádkové motivy náleží i kouzelný předmět, který může představovat živá a mrtvá voda, pomocí nichž Zlatovláska vzkřísí popraveného Jiříka či kouzelný hrneček stále se naplňující kaší z další známé Erbenovy pohádky *Hrnečku, vař!*

## 4 Literární osobnost Jana Drdy

Jan Drda, významná osobnost české literatury zejména 2. poloviny 20. století, jehož ovlivnily nejen okolnosti zasahující do jeho dětství, ale i náročná politická doba, ve které žil a dokonce v ní jistou dobu i věřil. Byl jedním z předních českých prozaiků, který měl schopnost přiblížit se svým vypravováním řeči obyčejného lidu. Drda náleží k těm českým spisovatelům, kteří po sobě zanechali dodnes uznávaná a hodnotná díla.

Jan Drda se narodil 4. dubna 1915 v Příbrami, přesněji v Žižkově ulici. Již v dětství to neměl Drda jednoduché, jelikož se musel v pouhých šesti letech potýkat se ztrátou matky, která zemřela při porodu třetího dítěte. Jan Drda a jeho mladší sestra Marie se tak stali polosirotky. Zanedlouho od nich pro jinou známost odešel i jejich otec, tudíž oba sourozence vychovávala babička Vlčková, které připadly obě děti do poručnictví.<sup>17</sup> *Babička Vlčková jeho povahu dobře znala, a tak pro jistotu prodala domek a utržené peníze uložila Janovi a Marii do sirotčí pokladny,*<sup>18</sup> *vázané na jejich plnoletost.*<sup>19</sup> O pár let později však zemřela i babička Vlčková a sourozencům Drdovým nastaly nelehké chvíle jejich života. Jan přebýval na bytě u obecního strážníka či u různých příbuzných, krátce byl dokonce se svou sestrou umístěn do sirotčince. Následně o něj projevila zájem otcova matka Josefa Drdová a vzala si ho na převychování. Roku 1934 Drda odmaturoval na klasickém gymnáziu v Příbrami. A jelikož byly jeho školní výsledky, zejména v jazykové oblasti výborné,<sup>20</sup> rozhodl se dále studovat srovnávací dějiny literatur na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Svá vysokoškolská studia však nedokončil.

Již v raném věku bylo Drdovým snem stát se spisovatelem a tak veškerý svůj volný čas trávil literárními pokusy. Během svých studijních let psal drobné povídky, které byly otiskovány v časopisech *Oheň* a *Studentský časopis*. Pro ochotnické divadlo Příbramského gymnázia napsal hru *Dobytí Tróje*, v níž jako student sexty i sám hrál. Posléze publikoval další hry s názvy *Dodekanesie* a *Kolombus*. Již v sedmnácti letech mu vyšla první kniha pro děti. Napsal ji pod pseudonymem Áda Vlach a jmenovala se *Cirkusák Vincek, pes Matyáš a opička Brunhilda*. Roku 1937 Drda nastoupil do kulturní redakce *Lidových novin* v moravském Zlíně. Přispíval do nich hlavně svými fejetony, črtami a reportážemi, které pak vyšly v knižním výboru s názvem *Svět zpomaloučka*. V květnu roku 1938 přišel do pražské redakce, kde se za něj přimluvali tehdejší

<sup>17</sup> Viz příloha č. 1

<sup>18</sup> Viz příloha č. 2

<sup>19</sup> Fryš, J.: *Dvanáct osudů dvou staletí*, PB tisk s.r.o., Příbram 2006, s. 216.

<sup>20</sup> Viz příloha č. 3

šéfredaktor Eduard Bass a Karel Čapek. Pod pseudonymem Petr Plavec vydal román na pokračování *Stříbrná oblaka*, jenž byl v roce 1938 zfilmován Čeňkem Šlégrem. Roku 1940 vydal Drda svou románovou prvotinu s názvem *Městečko na dlani*, kde z prvků reálných i fiktivních vytvořil městečko s názvem Rukapáň, jenž představovalo jeho rodnou Příbram. Tento román si velmi rychle získal čtenáře a tak Drdu rázem posunul do okruhu známých spisovatelů tehdejší doby.

V tomto roce se Drda v Lidových novinách potkal i se svou budoucí ženou, písarkou Emilií Novákovou, s níž se v květnu ještě téhož roku oženil. V listopadu se jim narodila dcera Jana, společně měli pak ještě čtyři děti. Roku 1942 na základě změn v redakci Lidových novin z nich Drda odešel a stal se scénáristou v Lucernafilmu. Tehdy také vstoupil do Syndikátu českých spisovatelů. *Poválečná euforie dotváří Drdovu sociální orientaci: 1. června 1945 činí osudové rozhodnutí: vstupuje i se ženou do KSČ. Když je pak v Praze založen deník Práce, nastupuje tam Drda s Ondřejem Sekorou a Václavem Řezáčem.*<sup>21</sup> Za nejčastější příčinu přimknutí Drdy ke KSČ se považovalo zklamání z liberalismu a z demokracie I. republiky. Proti tomu stála vize spravedlivé společnosti, kterou měl nastolit tehdejší komunistický režim. Lidé věřili ve slibnější budoucnost, a proto i Jan Drda, jakožto člověk z chudších poměrů, vstoupil do KSČ. V následujících letech trávil Drda většinu svého času v tehdejší sídle československých spisovatelů - na Dobříšském zámku, kde se mohl naplno věnovat své spisovatelské profesi.

Po méně úspěšných románech *Živá voda* (1942) a *Putování Petra Sedmilháře* (1943) Drda napsal sbírku jedenácti povídek z doby války, okupace a Květnového povstání s názvem *Němá barikáda* (1946). Především to byly povídky velmi aktuální a Drda v nich uplatnil svůj výborný vypravěčský talent. Ve stejném roce 1946 vyšly i Drdovy *Hrátky s čertem*, které sepsal výhradně pro jevištní zpracování. *Drda v nich využil tradičních pohádkových postav a motivů a nově skloubil v báchorkové podobenství vítězství dobra, ztělesněného v statečném dragounském vysloužilci Martinu Kabátovi, nad zlem, jehož reprezentantem je hierarchicky rozčleněna pekelná říše.*<sup>22</sup> Sbírkou povídek a novel *Krásná Tortiza* se pokusil navázat na úspěch *Němé barikády*. Tak tomu bylo i s dramatem *Romance o Oldřichu a Boženě*. Ani jedno z těchto děl však nedosáhlo mimořádného čtenářského ohlasu. Posléze hledal Drda žánr, kde by mohl naplno uplatnit své vypravěčství a osobitý humor a tak roku 1958 vydává své *České pohádky*. Jelikož jeho pohádky *Dařbuján a Pandrhola* a *Zapomenutý čert* byly velmi

<sup>21</sup> Fryš, J.: *Dvanáct osudů dvou staletí*, PB tisk s.r.o., Příbram 2006, s. 228.

<sup>22</sup> Mukařovský, J. a kol.: *Dějiny české literatury 4*, Victoria Publishing a. s., Praha 1995, s. 498.

úspěšné, dočkaly se i filmového scénáře a divadelního zpracování. Především pohádková hra *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* byla velmi oblíbená. Poprvé ji uvedlo roku 1959 Ústřední divadlo čs. armády v Praze. Dle kritiky měla být úspěšnější premiéra v divadle v Českých Budějovicích pod vedením režiséra Václava Hudečka, kde se hra setkala s velkým úspěchem a představení si tak vyžádalo mnoho repríz. Různorodý žánr spisovatelovy tvorby představoval v Drdově díle také soubor reportáží z pobytu v Latinské Americe, vydané knižně s názvem *Horká půda*. Poslední Drdova dramatická práce vyrostla na podobném příběhu jako *Němá barikáda*. Dílo *Jsou živi, zpívají* zobrazuje příběh pěti dnů, který se odehrává za doby okupace v Praze.

Jelikož se Drda nechal zvolit kandidátem ÚV KSČ a naplno se tak zapojil do politiky, nezbýval mu již na literární tvorbu čas a jeho spisovatelská kariéra upadala. A jakmile začal dělat poslance a předsedu Svazu spisovatelů, přestal psát. Roku 1968 se nekompromisně postavil proti invazi vojsk Varšavské smlouvy a následné okupaci Československa, což zapříčinilo, že svůj život dožil ve značné nepřízni normalizátorů. Po roce 1968 nebyl již o Drdovy články a scénáře zájem, a tak byl propuštěn z místa šéfredaktora Světa práce. Následně byl i s manželkou vyloučen z KSČ. Drda to snášel duševně, tělesně a nakonec i finančně velmi těžce, zemřel roku 1970 na selhání srdce za volantem svého vozu na Dobříši. Jeho poslední chystaný román *Odkud přicházíme* tak zůstal nedopsán.

## 5 Jan Drda – České pohádky

### 5.1 Lidové kouzlo Českých pohádek

Kolem roku 1958 se Jan Drda znovu začal zajímat o pohádkový žánr a začal psát knihu *České pohádky*. *České pohádky* byly vydány poprvé roku 1959 v nakladatelství Československý spisovatel, následně vyšly i roku 1969, 1977 a nejaktuálnější vydání je z roku 2007 pod tímž nakladatelstvím. O bohaté ilustrace se ve všech uvedených vydáních zasloužil vynikající český malíř, ilustrátor a spisovatel Josef Lada.

Knižní soubor obsahuje dvanáct pohádek, v nichž Drda plynule navazuje na moudrost našich lidových vypravěčů a předků. V knižní podobě z roku 1977 se jednotlivé pohádky objevují v následujícím pořadí:

*O Matějovi a Majdalence*

*Dařbuján a Pandrhola*

*Zapomenutý čert*

*Český Honza*

*Konec Skoupé Lhoty*

*O princezně Jasněnce a ševci, který létal*

*Jak princezna hádala, až prohádala*

*Vodník v pivovaře*

*O hloupé havířce*

*Zlaté kapradí*

*Jak Kuba parohatou princeznu léčil*

*Jak šel Honza do Lenoráje*

Jan Drda v *Českých pohádkách* navazuje na lidové vypravěčství a folklorní tradici, uplatněné též v dramatech *Hrátky s čertem* (1946) a *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* (1960). Drda v *Českých pohádkách* využívá tradičních motivů lidové pohádky. Stále platí, že dobro vítězí nad zlem, využívá kouzelné předměty, vyskytují se v nich nadpřirozené bytosti a podobně, ale zároveň Drda posunuje své pohádky do jiné polohy, do současné doby. *České pohádky Jana Drdy jsou pak přímo pokusem o vytvoření pohádkového útvaru, jenž by odpovídal potřebám současnosti.*<sup>23</sup> Snaží se jednotlivé motivy obměnit a přetvořit je tak, aby byly co nejvíce srozumitelné a byly ideálem dnešnímu dítěti. Drdovy tradiční pohádkové postavy zapadají svým myšlením a jednáním do

<sup>23</sup> Pytlík, R.: *Pohádka a současnost: K českým pohádkám Jana Drdy*, ČSAV, Praha 1960, s. 493.

atmosféry dneška, ačkoli hlavními postavami jsou právě postavy lidové jako ševci, havíři či pastýři dobytka.

### 5.1.1 Motiv postavy

Drdův hlavní záměr spočíval v tom, že chtěl vytvořit českého člověka, snažil se vylíčit jeho život, myšlení, boje, snahy a vítězství. Zkrátka dává důraz na to, aby zachytil všechny rysy české povahy, jež prostřednictvím osobitého jazyka a vytříbených výrazů ještě více dokresluje. *Ve folklorním podání má každá postava přiřčenou určitou úlohu a žádná zbytečná osoba v něm nevystupuje. Každá z postav je zapojena v ději a podle své účasti na něm vzbuzuje zájem posluchačů. Z tohoto hlediska je pro folklor charakteristické zaměření jen na jednoho hrdinu. Kolem hlavního hrdiny se seskupují ostatní postavy – jeho protivníci, pomocníci nebo ti, které zachraňuje.*<sup>24</sup>

Za hlavní postavu, která je nositelem celého příběhu, považujeme **lidového hrdinu**. Hrdinou je v každé z pohádek pouze jeden člověk, který vyniká nějakou zvláštní schopností. Nejčastěji je Drdův hrdina obdařen chytrostí a přirozenou inteligencí, pomocí níž pak svého nepřítele nebo hlupáka, na kterého ve svém putování po světě narazí, přelstí. Tento typ tzv. chytráka nám představí hned první pohádka s názvem *O Matějovi a Majdalence*, kde hlavního hrdinu příběhu představuje sirotek Matěj. Matěj svou chytrostí dokáže bez problému splnit tři zadané úkoly. Bez jakékoliv vojenské zdatnosti a zkušenosti se pouští do boje proti Turkovi, kde nakonec vítězí a na závěr vyzraje i nad loupežníky a jejich vůdcem Madlafousem.

Další charakteristickou a společnou vlastností Drdových hrdinů je skromnost. V pohádce, která dostala název *Konec skoupé Lhoty*, vystupuje jako hlavní hrdinka šenkýřka Zuzana, která šibalským způsobem získá peníze od loupežníků a jelikož má Zuzana laskavé srdce, tak všechny peníze rozdá kolemjdoucím.

Drda ve svých pohádkách využívá spíše vnitřní charakteristiku postav. Dozvídáme se tedy o líném Kubovi, o hloupé havířce, pracovitém Honzovi a podobně. Vnější popisy postav v knize spíše nenajdeme. Tento prvek má svůj původ ve folklóru, kdy se ve vyprávění zřídka kdy vyskytne právě popis postavy. *Vypravěči je úplně jedno, jak vyhlíží vesnická žena, voják nebo stařena, o nichž pohádka vypráví. Carevna musí být krasavice, ale vypravěč ji odmítá popsat – je tak krásná, že se to „v pohádce nevypoví ani perem nevypíše“.* *Zevnějšek postavy se buď vůbec nepopisuje, nebo je*

<sup>24</sup> Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*, H & H, Jinočany 2008, s. 264.

*určen jen jednotlivými detaily, které nevystihují individualitu, nýbrž typ hrdiny jakožto jednající osoby.*<sup>25</sup>

Pro větší přiblížení postav čtenáři Drda užívá charakteristiky jak přímé, tak i nepřímé.

*Ten hromotluk, Petr Kujbaba, byl kovář, a síly měl v sobě tolik, že dokázal perlíkem kovadlinu na sáh do země zarazit a podkovu roztrhl jako preclík.*

*Matěj Valíhrach, ten tlouštík, byl sladovnický:*

*„A já zas dovedu do sebe celou várku piva na jeden ráz vsrknout, jako kdyby to jedna sklenička byla.“*

*Kuba Hnipírek, ten hubeňour, byl krejčí, mistr jehlička žehlička. Ale že krejčovina v tom čase vůbec nevynášela, protože staré přešivaly ženské samy a na nové nikdo neměl grošů, naučil se Kuba taky foukat na trumpetu, kterou nosil s sebou v ranci.*<sup>26</sup>

Nelze si u těchto postav nevšimnout nápadné podobnosti s Erbenovými klasickými typy postav Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého. Rozdíl je v tom, že Drda své postavy zasadí do dnešní doby a přisuzuje jim reálné vlastnosti stylizované do podoby soudobých řemeslníků.

Jako správný lidový hrdina má každá postava také své lidové jméno, nejčastěji se vyskytují jména jako Honza, Kuba, Matěj. Z ženských jmen se nejčastěji objevují jména jako Majdalena, Dorota, Markýta a podobně.

Hlavní postavou se ve dvou pohádkách stává i nadpřirozená bytost. V první z nich je hlavním hrdinou čert, o kterého už peklo nejeví zájem, a proto tato pohádka nese název *Zapomenutý čert*. I takto nadpřirozená bytost je však nositelem lidských vlastností a dovedností. Trepifajkslovi, jak je zde čert pojmenován, se stýská po práci, po kamarádech, umí vařit, chodí do práce. Dokonce nosí i lidské oblečení a zapojuje se do běžného života lidí a dostává i nové lidské jméno Mates.

*Mates bez ocasu, ale zato v kalhotách si vykračoval po dvoře jako pán a liboval si, jak to ty jeho zimomřivé hnáty pěkně hřeje. Ke kalhotám mu bába přidala i košili, ke košili vestu, k vestě kabát, a ke kabátu i pěkný strakatý šátek na krk, jaký nosívají dřevaři. Na nohy, či jak se těm končetinám u čertů říká, mu dala nízké holínky z měkké teletiny, a Mates sám sebe ani nepoznával, jak mu to všechno dohromady slušelo!*<sup>27</sup>

<sup>25</sup> Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*, H & H, Jinočany 2008, s. 263.

<sup>26</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 91.

<sup>27</sup> Tamtéž, s. 70.

Ve druhé pohádce *Vodník v pivovaru* se hastrman Matála zamiluje do sládkovy dcery Julinky, umí vyrobit pivo a podobně. Zkrátka se jejich vlastnosti od vlastností, které mají lidé, příliš neliší.

Drda si vybírá do svých pohádek takové postavy a takové charaktery, jež se svým jednáním v mnohém liší od podání lidového. Jednotlivé postavy nejsou pouze nositeli děje, ale i idejí a myšlenek. V lidových pohádkách je Honza zosobněn jako strůjce vítězství dobra nad zlem, je symbolem lidové moudrosti. Tyto charakteristiky platí i pro Drdovy hrdiny, ale Drda zároveň některé jejich vlastnosti mění a rozvíjí, tradiční lidové charakteristiky zaměňuje. Hloupý Honza není jen hloupý, ale nalezneme zde dvojí typ českého Honzy. V pohádce *Český Honza* se tato postava jeví jako velice chytrá a obětavá. Honza vystupuje a nebojí se bojovat za zájmy všech lidí. Honza podle tradičních lidových pohádkových motivů zvítězí nad drakem, ale pak přijde moment, kdy se *České pohádky* liší od pojetí lidového. Honza odmítá dál bojovat.

*„Milí braši, pohádky je konec!“ usmál se smutně Honza, „já jsem o všechna kouzla přišel, teď jsem prachobyčejný člověk jako vy“!*

*„I ne, Honzo, ty máš sílu, vždyť jsi draka zabil taky bez kouzel!“*

*Ale Honza jako by neslyšel, mávl rukou a šel dál. Falešný král a jeho město mu docela odpadli od srdce.<sup>28</sup>*

Poslední pohádka *Jak šel Honza do Lenoráje* už nám Honzu představuje jako hloupého, líného a naivně věřícího všem hospodským báhorkám.

*„Šmarjánkote, já lenoch hloupá! Vždyť já už na tom máselném vršku byl, a zaspal jsem to, já trumbera, v sudě! Teď sud nejspíš sklouzl a se mnou to dopadlo jako s tím ševcem Šmidrou!“*

*Zvedl se, namířil si to do vršku a šel hledat Lenoráj, protože ten musí být přece docela, docela blizounko. A možná, že ho hledá dodnes!<sup>29</sup>*

Vedlejší postavou nacházející se v téměř všech Drdových pohádkách je postava, jejímž úkolem je zabránit „hrdinovi“ v jeho štěstí. Od této osoby také hlavní hrdina dostává úkoly, které když splní nebo danou osobu přelstí, stává se hrdinou v pravém slova smyslu. Hlavním cílem této osoby je většinou způsobit nějaké neštěstí, škodu nebo újmu. Proto tedy takovou postavu lze nazvat **škůdcem**. V pohádce *O princezně Jasněnce a ševci, který létal* vystupuje jako škůdce zlá čarodějnice a její dcera Černava, které se snaží všemi možnými způsoby zabránit lásce Jasněnce a jejího vyvoleného Jíry.

<sup>28</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 113.

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 309.

Kolem hlavního hrdiny se v některých pohádkách vyskytuje někdo, kdo mu pomáhá nebo ho v jeho cestě a putování po světě různým způsobem podporuje. Nazveme jej **pomocníkem**. Takovým pomocníkem jsou velice často hrdinovi kamarádi, bytosti, které mají nadpřirozenou moc, kterou poskytnou hrdinovi pomoc jako protislužbu. V neposlední řadě plní tuto funkci i zvířata. V pohádce *O princezně Jasněnce a ševci, který létal* jsou takovými pomocníky myšky.

*„Ach mé drahé kamarádky, kdybyste tak mohly prohryzat dřevo v čarodějčině truhle, vytáhnout odtamtud ten tenounký závoj, co leží hned navrchu pod vikem, a tajně mi jej přinést ... snad byste mi tím život zachránily!“ Co to? Myšky už na víc nečekaly, jedna za druhou se rozběhly ke dveřím a prázdnou chodbou utíkaly ke komnatě, kde měla čarodějka své náčiní.<sup>30</sup>*

### 5.1.2 Témata a motivy

**Práce a pracovitost** prostých venkovských lidí je častým tématem Drdových pohádek. V hlavním zájmu tu stojí prosté lidové profese jako bývala ševcovina, kovařina, havířina a další poctivé práce, kde se mohly naplno projevit kvality řemesla a šikovné české ručičky. Velmi často vyobrazuje také život na venkově, kdy se lidé starali o dobytek, o pole, chodili pást dobytek na pastvu, zkrátka obhospodařovali si své stavení a veškerá jejich práce se soustředila na oblast zemědělství. *Nové je Drdovo třídění pojetí pohádek, v němž přímo varuje proti pohádkám, které uspávají a odvádějí od života. Drdova pohádka naopak vyrůstá ze skutečného života a opět k němu čtenáře přivádí, učí jej vidět hodnoty, které v prostých pracujících lidech jsou.<sup>31</sup>* Značnou metaforou působí příběh čerta Trepifajksla v pohádce *Zapomenutý čert*. V tomto díle se Drdovi podařilo vystihnout právě ony hřejivé stránky v životě pracujícího člověka. Trepifajksl se s radostí pouští do jakékoliv práce. Nejvíce mu však k srdci přirostla kovařina, o čemž svědčí následující ukázka.

*Mistr zíral jak z hrušky spadlý, takového kováře na moutě duchu jakživ neviděl! „Járku, člověče,“ povídá uznale, „vy na mou duši umíte drobátko víc než jen pivo pít! To byste nám leckdy, když máme fojfr, mohl v té kovářině vypomoci!“ Mates, blahem celý bez sebe, honem kýval, že rád vypomůže, že mu kovářská práce dělá jen radost. Od těch čas byl v kovárně pečený vařený.<sup>32</sup>*

<sup>30</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 154.

<sup>31</sup> Polák, J.: *Prameny a perspektivy*, Československý spisovatel, Praha 1985, s. 147.

<sup>32</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 76.

Satirou na lenochy přímo oplývá pohádka *Jak šel Honza do Lenoráje*. Lenoráj je jakýsi smyšlený stát, kde by nikdo už po zbytek života nemusel nic dělat. Honza je navíc ještě pro svou lenost zavrhován i ostatními lidmi.

„*Honzo, ty lenochu, vždyť shniješ zaživa! Dělej něco!*“ křičeli na něj přes plot lidé, kterým už se to jeho věčné lenošení protivilo. „*Ále, co bych dělal,*“ povídá Honza a jen se na druhý bok převrátil, „*vždyť už je všechno na světě uděláno! Já jsem si práci nevymyslíl, ať dělají ti, co ji na svět přivedli!*“<sup>33</sup>

**Humor** obohacuje celé dílo a Drda s ním opravdu nešetří. Humorem je prostoupena například pohádka *Jak princezna hádala, až prohádala*. Je zde vtipně zesměšněna panská tupost ve scéně, kdy si královi poradci dávají tak lehké hádanky, že je zná na vesnici každé dítě. Drda si v celém díle rád bere na paškál příslušníky královského rodu a to zejména krále a princezny a tím ještě více povyšuje hrdinu, který stojí v čele všech lidí. Lidový hrdina tak působí jako moudřejší a chytřejší, zatímco králové a páni, kteří nepracují, upadají a vtipní nejsou. Následující ukázkou jsem vybrala z pohádky *Dařbuján a Pandrhola*. V tomto dialogu mezi Kubou Dařbujánem a Smrt'ákem je humor více než patrný.

„*Kmotráčku, prosím vás, neulehčil byste mi v mém trápení?*“

*Sekáč se zastavil a mezi zuby se mu objevil podivný úsměv:*

„*Cožpak o to, já už jsem mnohým lidem trápení ukrátil, jen řekni, co ty bys ode mne potřeboval?*“<sup>34</sup>

Tímto vtipným a nenuceným opisem vyjádřil, jak záslužnou činnost vlastně Smrt'ák provádí. A právě v tomto momentu tkví podstata humoru. Čtenář si je vědom toho, že se jedná jen o pohádku a nikoli o skutečnost. Posлуhač ani vypravěč jejímu obsahu nevěří, ale přesto ji vypravěč podává takovým stylem, s takovou intonací, mimikou a gestikulací, jako by se celý příběh, jakkoli skutečný, opravdu udál.

Další Drdův záměr je vylíčit **každodenní život** tehdejších lidí. Drda veškerou svou pozornost poutá právě na člověka. Soustředí se na jeho život, práci a tím vniká do Drdových pohádek jakýsi nový svět. Jelikož je východiskem Drdových pohádek lidové podání rodného Příbramska, tak přibývá k starému selskému hrdinovi ještě hrdina nový, havíř. A tak Drda rázem uvádí čtenáře do světa havířského folkloru. Zajímavé je, že jednotlivé scénky ze života Dařbujána a Pandrholy jsou až realisticky podány. Je tedy možné, že Drda se s takovými lidmi opravdu osobně znal a rozhodl se jejich život

<sup>33</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 292.

<sup>34</sup> Tamtéž, s. 37.

zachytit. Podobně je tomu i v případě báby kořenářky, která je velice znalá v oblasti bylin a kořenářství.

*Začínaly se červenat jahody, babí plesk i blednička už dávno odkvetly, ale zato se tu modrala kloubnatička, skvěl se krasovlásek, rostla jánoklika, babí kořen, babí hněv, babí zub a babí pysk, protáhlička, outrobník, třebule, skejchavice, blešivec, vlčí ocas, čertův blázníček, smrděnka, bělozvonce a čapiny, bezuzlice, plesnivec, zaječí česnek, hadí mord, námožníček, sviniveška, hladimor, hoříkvět, prostřelenec a hromotřesk.*

*To všechno bába Plajznerka sbírala a sušila, květy, listy, řapíky a stvoly, někdy každé zvlášť, jindy zas všechno dohromady i s kořenem nebo oddenkem. Míchala protáhličku s bezuzlicí, přisypávala trošínku chcípalky, trošínku outrobníku, jenž dělá dobře na játra, trošínku děravce, co čistí žaludek, hubihračku, co by se mezi dva prsty vešlo, špetičku průtržníku, bouchavce a myšího dřeva. Když se to spařilo a pěkně zhorka vypilo, na mou duchu, po takovém lektvaru člověk jaktěživ nedostal ani mze, ani ujímání, a blednička se mu na sto honů vyhýbala.<sup>35</sup>*

Velmi zajímavým motivem je důraz na to, aby zde byla vyobrazena česká povaha. Jak již bylo řečeno, Drda se zaměřuje na charakteristiku postav z hlediska jejich charakteru a tím na jednotlivé postavy přenesl obecné povahové vlastnosti lidí. Nejvíce zde kritizuje **závist**. Například v pohádce *Český Honza král* a jeho dcera Eufrozína závidějí Honzovi nejprve kouzelné předměty, posléze nemohou přenést přes srdce ani Honzovu oblíbenost u lidí z celého království. Další neblahou lidskou vlastností, na kterou Drda satiricky naráží, představuje chamtivost a hamižnost lidí. Mistrovským dílem je v tomto směru pohádka *Konec skoupé Lhoty*, ve které Drda jistým způsobem varuje před chováním lidí, kteří touží být až přehnaně bohatí a nebojí se pro to vše obětovat. Tito lakomci jsou však za své chování v samotném závěru pohádky náležitě potrestáni. Jejich chamtivost je samozřejmě opět vylíčena s určitým humorem a jistou nadsázkou.

*I pojali někteří sedláci domněnku, že pásek na kalhotách je zbytečná věc. Stačí, vypneš-li pořádně břicho, kalhoty to udrží stejně. Vytahovali tedy opasky a házeli je kupcům, a pobírali za ně tři bílé penízky za kus. Ti nejlačnější a nejchamtivější byli ochotni prodat vlastní krk, dovedou-li si jej kupci bez újmy a poškození těla vzít; zdáloť se jim, že krk je věc zhola zbytečná, protože hlava může docela dobře sedět rovnou na ramenou.<sup>36</sup>*

<sup>35</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 66.

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 120.

Patrný je tento motiv i v pohádce *Dařbuján a Pandrhola*, kde chamtivost je vměstnána jak do postavy sládka Pandrholy, který touží mít to nejlepší a nejchutnější jídlo jen pro sebe, ale také do vedlejších postav, jakými jsou krupař Bašta a jeho žena Filoména. V této pohádce proti sobě Drda záměrně postaví dvě naprosto protikladné postavy – chudého havíře Kubu Dařbujána a bohatého sládka Pandrholu. *Jejich vzájemným, můžeme říci přímo třídně vyhoceným střetnutím, silněji podtrhuje sociální podstatu pohádky a již tím ji posunuje k současnosti.*<sup>37</sup>

Zajímavý motiv, který prostupuje většinu pohádek tohoto souboru, představuje záliba v pití alkoholu, zejména v pití piva. Pivo tu Drda vyobrazuje jako typický český výrobek, kterým snad nikdo nemůže pohrdnout. Drda dokonce napíše pohádku *Vodník v pivovaře*, kde je hlavním tématem právě výroba piva. Celá pohádka se nese v duchu pití piva a jistým opojením z tohoto lahodného moku.

*Samou žízni se musel u té Kaňky zastavit, aby alespoň trochu svlažil čípek. A protože byl ve stavu, kdy chmelka rozvazuje jazyk, začal zplna proklínat ten osud, který ho nutí pít bahnitou vodu. Proklínal tak mužně, že probudil liny, dřímající v houfech pod ledem blízko orobincových stébel, jimiž vstupuje pod led vzduchové perlení, rouhal se tak kurážně, až rozehnal hvězdice zkoprnělých kaprů, shromážděných v bahně čumáky k sobě, sakroval tak hromobitně, že probudil i sojky ve smrci.*<sup>38</sup>

Těmito svými osobitými charakteristikami Drda výtečně vystihuje povahu a charakter českého člověka, jeho zájmy a záliby. Vyzdvihuje jeho klady a zápory. Vytváří vskutku přesný obraz českého člověka, který je v podstatě dodnes velmi aktuální.

### 5.1.3 Motiv prostředí

Z hlediska popisu prostředí budeme opět hledat zakotvení ve folklórní tradici. Důležité je si uvědomit, že posluchače zajímá především děj pohádky a tak zde širokosáhlé popisy prostředí nenajdeme. Místo děje posluchače prakticky ničím nepoutá. Lidové vyprávění nezobrazuje prostředí, v němž například pro Drdu tolik typický havíř žije a pracuje. Z vypravěčova hlediska neexistují chalupa, dvůr či zahrada jako předměty uměleckého zobrazení. Zřejmé však je, že se místy objeví drobnosti, v nichž se odráží realita havířského života, ale jejich líčení není cílem vypravěče. Dále

<sup>37</sup> Voráček, J.: *České pohádky Jana Drdy a jejich vztah k lidové tradici*, Univerzita Karlova v Praze, Praha 1961, s. 223.

<sup>38</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 196.

se folklorní narace nesnaží zachytit krajinu. O tom, kde se děj odehrává či změnu místa děje, nás však vypravěč informuje.

*Mezi Kácíní a Dalskabáty, ve starém bukovém lese, odkud se šero nedá vyhnat ani poledním červenovým sluncem, stála rozedraná hájenka nebo co. Nikdo už v kraji nevěděl, k čemu ji tam lidé postavili, ani proč z ní potom odešli.*<sup>39</sup>

Každá z pohádek má své dějové umístění v nějakém městě středních Čech, přičemž nejčastějším místem je zde Drdova oblíbená Rukapán, jež zobrazovala jeho rodné město Příbram a je známá již z jeho románu *Městečko na dlani*. Děj nás dále zavádí i do přílehlých osad Drdova rodného Příbramska. Zavítat můžeme například do Dalskabátů nebo do Nepřejova. Ačkoli mohou tyto názvy měst působit smyšleně, tak mapka<sup>40</sup> v příloze dokazuje, že tomu tak opravdu není.

Takto přesná lokalizace děje pohádky se začala v tomto literárním žánru objevovat až od 19. století. Dříve se musel čtenář spokojit pouze s tím, že se pohádka odehrávala například „za devatero horami“ a podobně, přesné umístění dějové linie se nevyskytovalo.

Z pohádek je tedy zcela zřejmé, že se příběh odehrává v české krajině. Čtenář tak může usoudit hned na základě několika motivů. Za prvé je to motiv lesa, vsi, louky, řek, rybníků a těmto prostorům odpovídající skutečnosti, tedy příslušné byliny, které jinde než v Čechách růst nenajdeme, či se tam vyskytují zvířata, která se právě v těchto místech chovají nebo zde žijí.

*Stádo bylo velké a Matějček malý, i naběhal se za kravami dost a dost, až ho z toho nohy brněly. Když stádo přišlo na pěkný jetelíček, upokojilo se a začalo se klidně pást. Matějček si sedl do závětrí někde za lískový keř, za jalovec nebo pod trnčí, co rozkvítá bílým drobným kvítkem, a pozoroval život kolem sebe. Znal brouky, kteří se pachtili mezi stébly trávy, sypával mravencům drobtý, které mu zbyly v kapse, a po zpěvu rozeznal každého ptáčka, zvonečka i sedmihláska, křepelku i toho křiklouna ůhýka, co měl své hnízdo hluboko v trnkovém trní.*<sup>41</sup>

Dalším motivem, který Drdovy pohádky zařazuje do středních Čech je prostředí pivovarů, havířů, ševců a kovářů.

*Kardavecký pivovar byl takový krcálek, všehovšudy tři sladáci tam mlátili kopistěmi do kádě, míchajíce sladovou tluč, ale na čest si tuze potrpěli. Pozvali proto*

<sup>39</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 60.

<sup>40</sup> Viz příloha č. 4

<sup>41</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 7.

*na svůj bál a na pohřbívání Bakusa, které se v ten den odedávna konávalo, i přespolního pana starého, rukapáňského sládka Karase.*<sup>42</sup>

Když se blíže zaměříme na prostor Drdových *Českých pohádek*, vystoupí do popředí tři dějiště. Za prvé je to **venkovský statek** nebo chalupa, kde skromně a pokorně žije lidový hrdina.

*Za starých časů, kdy se ještě svítivalo borovou loučí a okna se zasklivala prasečím měchýřem, žil v městečku Rukapáni, v tom potočném údolíčku blízko pohodnice, kde roste pět pačesatých borovic, havíř jménem Kuba Dařbuján. Chalupu si jen tak slepil z nepálených vepřovic, střechu měl na ní rozdrbanou, ale zato měl sednici plničkou dětí, strapatých kluků i baculatých holčiček.*<sup>43</sup>

Naproti tomuto venkovskému prostředí stojí **království**, což představuje pro lidového hrdinu zcela jiný a nový svět. V království se objevují jiné hodnoty, vztahy mezi lidmi, ale vyskytují se zde i funkce, které tu jednotliví lidé zastávají. Nejčastěji se v takovém království vyskytuje i hrad nebo zámek, což pro lidového hrdinu představuje místo zcela nové a zvláštní. Pro hrdinu je království místo, kde má dojít k tomu, aby splnil nějaký úkol. Toto místo představuje v podstatě jakési místo zkoušky, kde nám hrdina dokáže své vlastnosti a kvality.

*Ti dva si spolu něco vyprávěli. I přistrčil Ondra ke škulince ucho, aby slyšel, o čem je řeč. Vida, tohle bylo pro Ondru jako dělané! Ten naparáděný panáček říkal, že v nějakém hlavním městě je princezna, a ta prý dala rozhlásit, že si vezme za muže jen toho, kdo tři dni po sobě uhádne její tři hádanky. Už prý jich to zkoušelo moc, ale všichni s hanbou, ba některé prý dala princezna ze zámku vypráskat.*<sup>44</sup>

Ale jelikož je hlavní hrdina stále více přitahován kouzlem domova, tak tento prostor po splnění úkolů opouští a vrací se zpátky do svého rodného kraje.

*„A copak sis při těch hubičkách myslel, prasáčku?“*

*„Hádejte, ale už naposled!“*

*„Tak sis myslel ... nu ... že tohle byly ty nejhezčí hubičky na světě!“*

*„I kdepak,“ dal se do smíchu Ondra, „radši už nikdy nehádejte, protože byste prohádala tatínkovi celé království!“*

*„A co sis tedy myslel, nezdvoračku?“*

*„Co? Že ty vaše hubičky jsou sice sladoučké, ale ty od kovářovic Dorotky na pastvě, ó já, ty jsou tisíckrát sladší!“*

<sup>42</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 195.

<sup>43</sup> Tamtéž, s. 32.

<sup>44</sup> Tamtéž, s. 170.

*Popadl dřeváky a frr! Uháněl rovnou cestou zpátky do Nepřejova.*<sup>45</sup>

Třetí prostor zde symbolizuje **les**. *Les představuje tajemné místo spojené s blouděním. Je to místo ztracení či opuštění. Dále je místem nebezpečí, ohrožení, zkoušek a zasvěcení.*<sup>46</sup> Les tu vystupuje jako prostředí, které není nikomu domovem a přesto v situaci nouze, přijme pod svou ochranu každého bez rozdílu. Ať už poskytne dočasný domov chudému sirotkovi Matějovi, kterého vyhnal rychtář ze statku nebo v něm zakotví čert Trepifajksl, který se už do pekla nevrátí.

*„Práci mi nikde dát nechtějí, i co, půjdu do lesa k loupežníkům, snad ti mě budou k něčemu potřebovat!“*

*V tu stranu, co slunce zapadalo, byly hluboké černé lesy, a v těch vládl se svou rotou loupežnický hejtman Madlafous.*

*Co měl chudák Matějček dělat, umínil si, že půjde rovnou k tomu hejtmanu Madlafousovi. Pod košilku, rozšlehnutou rychtářovým bičem, mu fičel noční chlad, žaludek se mu kroutil hlady a oči od pláče pálily, a nakonec se mu celé tělo roztrásló zimnicí, ale Matějček jenom zuby zaťal a pořád hloub a hloub do lesa.*<sup>47</sup>

#### 5.1.4 Čas v pohádce

Když zaměříme svou pozornost na čas, zjistíme, že veškerý děj všech pohádek je psán v přítomnosti historické a v préteritu, tedy v minulém čase. Taková skutečnost nás odkazuje na události či okamžiky, které se již odehrály. A vypravěč nás o nich tímto způsobem informuje. V jakém časovém horizontu se celý příběh odehrává, však nevíme. Zmínky o časovém zakotvení se odrážejí pouze v ustálených formulacích typu „za starých časů“ či „za onoho času“ nebo „dřív než se kdo nadál“. Nedožíváme se ani to, kolik je vystupujícím postavám let, jejich přibližný věk si můžeme pouze domyslet vzhledem k referovaným skutečnostem.

*„Vždyť ty tam, Mikši, zestárneš v tom lese jako poustevník,“ smávala se Mikšovi chasa, když se někdy, jednou dvakrát za rok, objevil v domovské vsi, „vždyť ty tam nakonec obrosteš mechem nebo lišejníkem! Měl bys nechat les lesem a přičenit se tu ve vsi na některou chalupu!“ „I jen se nebojte, však já si najdu nevěstu, až přijde čas!“ odrážel žertem jejich útoky Mikeš.*<sup>48</sup>

<sup>45</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 193.

<sup>46</sup> Richter, L.: *Co je co v pohádce*, Dobré divadlo dětem, Praha 2004, s. 24.

<sup>47</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 11.

<sup>48</sup> Tamtéž, s. 233.

Zajímavým faktem je, že hrdinové od samého začátku pohádky po samotný konec fyzicky nezestárnou. Tím pádem ani na konci příběhu nepoznáme, kolik času od samotného začátku vyprávění uplynulo. Události tedy mohou v pohádce probíhat třicet let, tři roky i jediný den. Nelze je měřit čísly, nýbrž jen jednáním hrdinů.

Položme si tedy otázku. Proč se vyskytuje v pohádkách bezčasí? Proč zde nemá čas prakticky žádný význam? Možná je to proto, že základní dějové zápletky v pohádkách platí všeobecně, univerzálně. Až budu jednou číst *České pohádky* svým dětem, budou příběh vnímat zajisté stejně, jako jsem ho kdysi vnímala já a to v jakém čase se pohádka odehrává, nebude hrát roli. Děti žijí stejně tak jako je to v pohádkách pouze přítomností.

Dalším zajímavým rysem je, že čas se v pohádce nikdy nevrací zpět. Hrdina žije teď a tady a vypravěč nás pouze informuje o událostech, které do jeho života přicházejí a také o tom, jak hrdina postupně putuje světem. Nikdy se děj retrospektivně nezvrací zpět, ale pouze dál plyne.

Nelze opomenout také tu skutečnost, že postavy se v pohádkovém světě přemísťují velmi rychle, každá činnost, ať je jakkoli náročná jim netrvá příliš dlouhou dobu a hrdinovi nečinní žádné velké obtíže. *Tak vzniká v pohádce nesouměřitelnost onoho pohádkového a reálného času. Pohádka se snadno vypráví, ale dlouho trvá práce.*<sup>49</sup>

*Naporučila jim šít osm mysliveckých mundúrů, osmero klobouků s brčkem, pro každého z pivovarských volů po jednom. Krejčí i čepičáři dali hlavy dohromady, dlouho zkoumali, co a jak, pak začali volům brát míru přes plece, kolem krků, od rohů k oháňce a nakonec i kolem břicha, a když to všechno poměřili, začali krejčovat a čepičářit, jen se jim od prstů kouřilo. Druhý den, věřte si nebo ne, jelo to osmispřeží na Kocandu.*<sup>50</sup>

### 5.1.5 Jazykové a stylistické prostředky

Pro Drdovu uměleckou formu a charakteristický jazyk mají právě jeho pohádky ze všech jiných možných umělých pohádek k lidovému podání nejbliže. *V uměleckém ztvárnění jazyka lidového je Drda mistrem. Přesto i tohoto mistra by mohl ohrozit nezdar, kdyby totiž podlehl nadprůměrnému užívání vulgarismů. V jeho pohádkách není ani stín všeobecnosti, bezbarvého indiferentismu nebo kosmopolitismu. Když čtete,*

<sup>49</sup> Propp, V. J.: *Morfologie pohádky a jiné studie*, H & H, Jinočany 2008, s. 267.

<sup>50</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 51.

*vidíte, slyšíte a cítíte, že jste doma v Čechách a že se na ten český svět díváte z kopců Příbramska.*<sup>51</sup>

Drda využívá velmi bohatý jazyk a tak celý text řadíme do funkčního stylu uměleckého, jelikož právě ten zahrnuje takové jazykové projevy, v nichž je zvýrazněna estetická funkce jazyka a umělecká působivost sdělení. Text je psán spisovnou češtinou, konkrétně její hovorovou formou. Místy se však vyskytují i prostředky ze všech ostatních útvarů národního jazyka i ze všech jeho stylových vrstev. Těchto prostředků Drda využívá především pro charakteristiku a typizaci postav, aby tak odlišil jejich řeč od řeči vypravěče.

*„A že jsem tak smělá, jakpak se vlastně jmenujou?“*

*„Trepifajksl!“ Vyhrkl dost ochotně čert, kterého hřála polévka v břiše.*

*„Šmarjánkote! Takové nekřesťanské jméno. Hnedle jako fujtajksl!“ zabědovala bába.*

*„Vědí co, já jim budu raději říkat Mates, jako tomu poslednímu nebožtíčkovi, co jsem ho loni pochovala!“ Tak Trepifajksl, aniž se nadál, dostal jméno po babině posledním manželů, a nezbývalo mu než si na ně zvyknout.*<sup>52</sup>

Jednání postav doprovází Drda často autorskými vsuvkami nebo nepřímou řečí.

*Král s princeznou, jak to slyšeli, nechali Honzu Honzou, popadli košík s klenoty, sedli do zlatého kočáru, práskli do koní a prchali pryč z města. Co si lidé s loupežníky počnou, to jim bylo docela jedno, jen když si sami zachrání krk a dobré bydlo.*<sup>53</sup>

Někdy využívá k charakteristice postav či dané situace písničku, čímž děj pohádky příjemným způsobem odlehčí.

*„To je můj nejdražší poklad,“ smával se Kuba, „ten bych nevyměnil ani za knížecí kočár s pěti lokaji!“ A protože měl dobrou náladu, přidal k tomu smíchu i písničku, kterou si sám jednou složil:*

*„Není pána nad havíře*

*Dařbujána Kubu,*

*pánům rubá stříbro v díře*

*a sám suší hubu!“*<sup>54</sup>

Drda svůj text také značně aktualizuje, a tak narazíme i na některá autorská slova, která zvyšují estetický účinek textu. Například slova typu „šupajdit“ či „chytačka“ či „tulpas“ nebo „zfanfrnila se“. Velmi často se v textu vyskytují přirovnání „dívala se po Matesovi jako družička“ nebo „zbledl jako stěna“. Zřídka

<sup>51</sup> Polák, J.: *Prameny a perspektivy*, Československý spisovatel, Praha 1985, s. 147-148.

<sup>52</sup> Drda, J.: *České pohádky*, Československý spisovatel, Praha 1977, s. 65.

<sup>53</sup> Tamtéž, s. 113.

<sup>54</sup> Tamtéž, s. 32-33.

v textu narazíme i na obrazná pojmenování, která vznikají na základě přenášení významu. Zde bych uvedla jako příklad eufemismus „*odpočíval pod drnovou střechou*“ a perifrázi „*osud, který ho nutí pít bahnitou vodu*“. Výjimkou zde nejsou ani výrazy expresivní, častá jsou především deminutiva „*ty nejjemnější botičky*“, „*údolíčko*“, „*šunčičky*“, „*Julinka*“, „*Markýtko*“.

Z hlediska slovní zásoby do textu pronikají i výrazy z nespisovné češtiny. Svě místo tu má především profesní mluva. Ta se v *Českých pohádkách* objevuje nejčastěji v souvislosti s havířskou nebo ševcovskou profesí, proto se k nám dostávají termíny jako „*verpánek*“, „*potěh*“ či „*nebozez*“.

Celé dílo je psáno velmi živým jazykem. Chvillemi má čtenář pocit, jako by vypravěč celý příběh opravdu zažil. *Drda s lidem mluví jeho jazykem, je z těchto dělných mladých lidí, neodsedává a není pozorovatel, ale bratr a krajan Matěje, Honzy, Kuby a Dařbujána.*<sup>55</sup> V textu se vyskytují fráze, jimiž se Drda přímo stylizuje do úlohy lidového vypravěče. Například „*Žeňte ho z pekla mizeru!*“ či „*žil tam už léta letoucí*“.

Příběh zde zprostředkovává vypravěč er-formou. Vypravěč zde tedy děj pouze popisuje, komentuje, aniž by nějakým způsobem zasahoval do děje. Během vyprávění autor posluchače neoslovuje, přímo se čtenářem nekomunikuje jako Karel Čapek ve svých *Devatero pohádkách*. Drda volí prostředky jiné. Používá často citoslovce, zesměšňující oslovení typu „*vaše dlouhatánskostí*“, čímž svému vyprávění dodá satirický tón. Dále volí věty údivu, překvapení – „*Och, to byla hádanka přetěžká!*“ a podobně. Všemi těmito prostředky tak svůj text značně obohacuje a odlišuje tak své pohádky od klasických projevů pohádek lidových.

Drda patří do té skupiny autorů, kteří využívají ve svých pohádkách lidové prvky, ale zároveň s nimi dále pracují a posouvají tak své pohádkové příběhy do dnešní doby, aby byly srozumitelné dnešnímu čtenáři. Můžeme tedy říci, že Drda tvoří určité variace na lidovou pohádku. Drda použije do svých pohádek zcela svébytného lidového hrdinu, který se od hrdiny klasických Erbenových pohádek v mnohém liší. Drdův hrdina je jedním z běžných pracujících lidí, je chytrý, skromný a nebojí se bojovat za názory své i za názory ostatních lidí. Některé vlastnosti lidí jsou zaměňovány, dokonce i zesměšňovány v čemž jsou Drdovy pohádky také zcela odlišné od pohádek klasických. Místy lze spatřit i prvky, které pocházejí z Drdova ideologického zakotvení, časté je užití opozice chudý versus bohatý a velký důraz je kladen také na téma práce. Odlišně Drda pracuje i s prostředím, kde na rozdíl od klasických lidových pohádek, které mají

<sup>55</sup> Polák, J.: *Prameny a perspektivy*, Československý spisovatel, Praha 1985, s. 148.

prostředí místně neurčené – vyskytuje se tam pouze zámek, chalupa, pole, tak Drda pracuje s prostředím do jisté míry reálným a zavádí nás tak do malebné krajiny středních Čech. Zcela nové je také to, že Jan Drda své pohádky obohacuje o humorné prvky.

## 6 Pohádkové motivy v tvorbě pro dospělé

V Drdově díle pro dospělé nalezneme dvě dramatické báchorky, jež obsahují pohádkové motivy. Jsou jimi *Hrátky s čertem* a *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*. V těchto divadelních hrách Jan Drda využil tradičních pohádkových postav, situací a motivů k tomu, aby se vyjádřil k problematice současného člověka a světa. Konkrétně *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* vznikly přímo na motivy jedné z pohádek obsažené v *Českých pohádkách*.

### 6.1 Hrátky s čertem

Roku 1946 vydal Jan Drda *Hrátky s čertem*, které sepsal výhradně pro jevištní zpracování. V *Hrátkách s čertem* využil tradičních pohádkových postav a motivů. Vyobrazil v nich zlo, které reprezentuje pekelná říše, ale také dobro, statečnost a nebojácnost v postavě lidového hrdiny, válečného vysloužilce Martina Kabáta. Dialogy této pohádkové komedie oplývají vtipem, situačními a slovními hříčkami. Dílo je také nadmíru charakteristické bohatým slovníkem lidového jazyka. Klíčovým faktem je, že celá hra se nese v duchu alegorie jako reakce na druhou světovou válku.

#### 6.1.1 Inspirace v lidové tradici

Drda hledal pro své *Hrátky s čertem* inspiraci v 19. století, kdy čerpal motivy z pohádky *Čert a Káča* zařazené v díle *Národní báchorky a pověsti* Boženy Němcové. Populární pohádka vyprávěla o vesnické dívce Káče, která se z nezkrtné touhy po ženichovi oddá čertu. Jan Drda ale ztvárnil toto téma jako politický jinotaj. Statečný vysloužilec Martin Kabát o záchranu dívčiny duše svede boj s pekelnými mocnostmi, což představuje alegorii na boj s německými okupanty.

Dále ve svém díle Drda navázal na Erbenovu pověst o *Záhořově loži* ze sbírky *Kytice*. Nalezneme zde motiv obra Záhoře přepadávajícího v lese pocestné. Přepadne i poutníka mířícího do pekla, neboť jeho otec pro peníze upsal duši dítěte peklu. Obr poutníka propustí, ale pod podmínkou, že mu pak povypráví, co všechno v pekle viděl. Když se po roce poutník vrací zpět za Záhořem, líčí mu, že v pekle mají Záhořovo lože. Záhoře popadne strach z pekelné odplaty za jeho hříchy a tak se vyzpovídá poutníkovi ze svých vražd a žádá o pomoc. Podobný motiv se vyskytuje i v *Hrátkách s čertem*.

### 6.1.2 Motiv postavy

Hlavní postavou je zde vysloužilý voják Martin Kabát, v němž Drda vyobrazil všechny lidské ctnosti, které má správný lidový hrdina mít. Martin je odvážný, nebojácný a především zkušený a moudrý. Navíc se jeví jako velice pracovitý a s každým koho potká, jedná právem jako rovný s rovným. Čtenář má z Martina pocit, že zkrátka ví, jak to ve světě chodí. *Nejkrásnější povahovou vlastností Martinovou však přitom je, jak mu je všechno lidské blízké. Rád se dobře nají, není proti hezkým dívkám, není proti tomu zahrát si mariášek.*<sup>56</sup> Martin se nebojí krutého loupežníka, nezalekne se čerta, ba dokonce ani samotného pekla.

**Sarka-Farka** /se zatím tiše připlíží za Martina, a když se Martin narovnává, přitiskne mu pistoli rovnou na záda/ Ani hnout, chlape! Sic máš kuli v játrech!

**Martin** /se pomalu narovnává/ I prachzatra! Tak vono je nás tu víc?! A to na mě míříš holí, nebo máš vopravduckou flintu?

**Sarka-Farka** Bambilku, abys věděl! A hned dvě!

**Martin** Nojo, tak to je přesila! Kdybys měl jenom jednu, tak bych tě zkusil mejknout tou mou břinkovnicí přes hlavu! Ale jak máš dvě, tak to se vzdávám! /Dává ruce i s veverkou nad hlavu, přitom foukne veverce do kožíšku, znalecky ji prohlídne/ Nojo, tlustá je, toť se ví! Samejma lískováčkama vykrmená! /Dá ruce až docela nad hlavu, v jedné hůl, v druhé veverku/ Hej, ty tam vzadu! To si obyčejnej hajnej, nebo sám pan foštmistr.

**Sarka-Farka** Já jsem ten proslulej loupežník Sarka-Farka, známej za devaterý řeky a vršky, já jsem ten hroznej arcimordýř, co se před ním všecko živý třese!

**Martin** No to mi spad kámen ze srdce!<sup>57</sup>

Další postavou je Káča, vyznačující se především odporem k panské službě. Na rozdíl od zlé, ošklivé, hubaté a postarší Káči z díla Boženy Němcové je tato Káča mladá a hezké děvče. Káča má jediné přání a to najít si poctivého a pracovitého ženicha, i kdyby jí měl být snad sám čert. Zde Drda opět dává důraz na důležitost práce a pracovitosti v lidském životě.

Pohádková postava princezna Dišperanda je Káčin pravý opak. Princezna oproti Káče působí jako křehká a naivní bytost. V Káče se vzhlíží, řídí se jejím příkladem, dokonce si i osvojuje její názory.

<sup>56</sup> Kliment, J.: *Úspěch filmu v plném slova smyslu lidového*, Sdružení přátel odborného filmového tisku, Praha 1957, s. 274.

<sup>57</sup> Drda, J.: *Hrátky s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 12.

Pohádkově působí také postava poustevníka. Otec Školastyk tráví většinu času v modlitbách, působí povrchně a egocentricky. Nezná citu ani slitování a za každé ač malé prohřešky člověka odsoudí.

V postavě sobeckého loupežníka Sarka-Farky se promítá bezcitnost a sobectví. Působí jako kontrast k Martinovi, jenž je představitelem čisté lidské duše. Posléze však svírá loupežníka strach ze svých vykonaných činů.

### 6.1.3 Nadpřirozené bytosti

Do *Hrátek s Čertem* si Drda vybral dvojí typ nadpřirozených bytostí. Dominantní jsou pochopitelně čerti, jako představitelé zla a protikladem k nim je postava anděla, která je symbolem spásy, odpuštění a naděje.

Čerti jsou zde vylíčení v postupné hierarchii, počínající venkovskými čerty Omnimorem a Karborundem. Tito čerti jsou spíše podobní starým strejcům, kteří sice straší, ale jinak jsou prakticky „neškodní“. Drda je opět polidšťuje. Dokonce z nich číší jakýsi příznak lidovosti.

**Karborund** *Dej sem duši, chlape bídná!*

**Martin** *Polib mi šos, ty mezuláne chlupatá, s tebou já nemám na duši žádnéj kontrakt! Duše je vod pánaboha, a ten ať si s ní dělá, co chce. Ale jak ty mi na ní šáhneš, tak tě vemu tou holí přes palici, že konečně jednou ve svém prašivým životě uslyšíš andělíčky zpívat!*

**Omnimor** *Nnic ve zz... zlým, papane popo... pocestnej, mmy bysme ssi rrá... rádi zahráli mama... mmaryášek!*

**Martin** *Co se maryáše tejče, nejsem nic proti. Ale ať ten špindíra nejdřív přestane s tím blemcáním a skučením!*

**Omnimor** */honem tahá karty/ Mmalá ddává! /Sedne za stůl/*

**Karborund** */honem taky sedne/ Ale vo co budem hrát? Copak může tuhle pan pocestnej vsadit do hry?*

**Martin** *Nic víc než svou čest, hacafíre! Ale tý nejni zrovna málo, jen se zeptej na Martina Kabáta světa kraj, všude ti řeknou, jakej to byl jonák!*

**Karborund** *Chachá, čest je málo, na to nesesedne ani ten nejhoupější čert!*

**Omnimor** *Ppovídal sem, že mama... mmalá dává!*

**Karborund** *A co dybysme si zahráli takhle vo dušičku?*

**Martin** *Už jsem ti řek, ty špindíro, abys mi na duši nešahal!*

**Karborund** *Nojo, to je pak těžký! Vo něco se hrát muší!*

**Martin** *Tak mi pučte pár šestáků do hry!*

**Karborund** *Vy ste se zbláznil, člověče!*

**Omnimor** */ještě nedočkavěji/ Mmalá ddává!*

**Martin** *Nic, hrát se nebude! Já nemám peníze, a vy mu pučit nechcete! Tak si seberte svý saky paky a táhněte dál! Já pudu spát!*

**Omnimor** *Koukej, Ka... karborunde, ttak mu náňákej tten šesták ppučíme!*<sup>58</sup>

Čert Lucius vypadá jako zpanštělý floutek, je domýšlivý a chvílemi působí až arogantně. Solfernus působí velice vzdělaně, uvědoměle a všechny své plány má dopředu pečlivě promyšleny. Je to právě on, kdo šibalským způsobem získá od Martina Kabáta úpisy dvou nevinných lidských duší. V této fázi si již nelze nevšimnout značné podobnosti čertů s nacisty. Postavě Solferna byla právě pro jeho důraznou psychologii přisuzována značná podobnost s ministrem nacistické propagandy Josefem Goebbelsem.

**Martin** *Tak hrajem! Dávají!*

**Solfernus** */hodí Martinovi dvě karty/ Stačí to takhle?*

**Martin** */polehoučku se na ně dívá, pak řekne/ Eště jednu!*

**Solfernus** *Tady je třetí!*

**Martin** */se podívá/ Hm: to je moc. Kabát je v pekle! /Svleče jej, podává Solfernovi/ Ve zdraví ho užijou!*

*V tom bije někde půlnoc.*

**Solfernus** */rychle popadne kabát, vjede rukou do kapsy, vytáhne dva úpisy, Káčin a Dišperandin, které tam Martin schoval, vstrčí je do své kapsy a ironicky hází kabát Martinovi nazpátek/ Přece jen jsi hlupák, zemský červe! Ten hadr si můžeš nechat, mne baví mnohem více tyhle papíry!*

**Martin** *Ježíšmarjá, oupisy!*

*V tom se ozve rána, tma. Solfernus za divokého chechotu zmizí s ostatními čerty. Když se zase rozsvítí, Martin stojí zdrceně u stolu, kabát v ruce.*

*Panebože, sem já to nemehlo! Svou práchnivou nanicovatou duši tu chráním jako voko v hlavě, a takový dvě krásný mladý dušičky strčím čertu rovnou do tlamy! Ale to né! To sakra né!*<sup>59</sup>

Solfernův pekelný soupeř Belial, který se pokouší z Martina dostat duše násilím prostřednictvím přístroje nazvaného lože vyvrhelovo, které má představovat krutost fašistického zla, bývá přirovnáván k německému nacistovi Hermannu Göringovi. Zde

<sup>58</sup> Drda, J.: *Hrátky s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 39-40.

<sup>59</sup> Tamtéž, s. 45-46.

Martin teprve pozná, co je to strach, který mu předtím nedokázal nahnat ani samotný loupežník. Z celého dialogu pak jasně vyplývá „ideové poslání“.

**Martin** *A ne a ne! Tohle je celej ten váš kumšt, zpitomět člověka, udělat z něj ustrašený, zbabělý zvíře, mučit ho tak dlouho, až ztratí rozum a i všechny smysly. A vy si myslíte, že pro tu svou hrůzu hned změknu a zpitomím, že zničím a zradím ty dvě nevinny holky? Vy si myslíte, že poctivýho chlapa můžete jen tak zlehka ztumpachovět, že vám pro samej strach bude žrát z ruky? Takovou hanbu sám sobě neudělám. Koukejte! /Roztrhá úpisy, hodí je Belialovi k nohám/ Tak, a teď je po všom. Dvě duše sou zachráněny, a se mnou si dělejte, co chcete! A třeba... na to vyvrhelový lože... nevidáno... vo trochu toho strachu!*<sup>60</sup>

A nakonec v přestárlém a senilním Belzebubovi, který je pouhou loutkou v rukou rádců Solferna a Beliala, spatřujeme českou hlavu protektorátu dr. Emila Háchu, který byl po válce chápán jako bezmocný a neschopný.

#### 6.1.4 Hlavní dějové zápletky

Tato hra z rodu dramatických báchorek má velmi blízko k Tylově tradici dramatu a také k české lidové kultuře. Jednak proto, že v ní vystupují nadpřirozené bytosti, ale také proto, že zde najdeme postavy z lidové slovesnosti – pohádek, pověstí, loutkových her. Podobně jako Tyl, jenž použil do svých báchorek polednice, lesní víly a divé ženy a umístil je do venkovského prostředí, tak i Drda se pokouší prostřednictvím fantastických motivů poukázat na nejdůležitější otázky a problémy soudobé společnosti.

Pro analýzu tohoto příběhu využijí klasickou výstavbu dramatu podle Aristotela. V expozici se seznamujeme s lidovým hrdinou Martinem a dvěma slečnami toužícími po sňatku. Náhle se na scéně objeví Lucius s nabídkou těch nejlepších ženichů pro obě dívky pod podmínkou upsání duší.

Kolize nastává v situaci, kdy dívky jdou s úpisy do obávaného Čertova mlýna. Namísto čerta však narazí na Martina a v domněnce, že je to čert, mu úpisy svěří. Martin však obě duše prohraje se Solfernem v mariáši. V této chvíli je lidový hrdina stejně jako hrdina v Drdových pohádkách postaven před úkol, který musí splnit. Musí dostat obě duše zpět!

Po zauzlení zápletky nastává krize. Martin se pokouší přemoci zlo přímo v pekle. Postaví se tváří v tvář totalitě a všemu zlu nelidskosti. *Přitom se však v Drdově komedii nevede onen boj o lidskou duši a sudbu mezi těmi dvěma nadpřirozenými*

<sup>60</sup> Drda, J.: *Hrátky s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 75.

*mocnostmi, aby člověk v něm byl leda objektem, nýbrž de facto mezi peklem, obrazně ztělesňující lidský svět nelidský nebo podlidský, a mezi samým lidským a spolu lidovým světem, nechťsi se pohádkově těšícím přízni nebes, která v jeho prospěch intervenují in extremis způsobem, jakým jejich posel vlastně působí jako angelus ex machina. A v tom je dramatické jádro, je sám smysl Drdovy komedie: v konfliktu mezi lidství a nelidstvím.*<sup>61</sup> Úkolem Martina je Káču s Dišperandou všemi možnými způsoby, od fašistických stvůr v podobě čertů, zachránit.

Peripetie čtenáře odvede od hlavní zápletky. Vypravěč přesune svou pozornost ke hříšným postavám otce Školastyka a loupežníka Sarka-Farky, kteří žijí jen na úkor jiných lidí – Školastyk se živí svatostí a Sarka-Farka tím, že okrádá lidi. Zde se vyskytuje zlo v lidské podobě. Martin ale pro oba přichází s možností vykoupení se z jejich hrůzných činů. Opět na scénu přichází Drdův oblíbený motiv práce, jímž mají oba hříšníci nastoupit cestu pokání.

**Teofil** /mávne rukou, čerti zmizí/ *Jaké máš přání, Martine?*

**Martin** *Podívej, kamaráde, mě to stejně mrzí, že ten mlejn běží naprázdno. Takhle dyby tu byla pěkná hromada pytlů s žitem a pšenicí, aby bylo co mlejt! A poustevník by každé ten pytel musel za trest pěkně popadnout a donest nahoru na zásyp, aby taky jednou v životě poznal, co je to prácička! Dyž tyhle dva, loupežník s poustevníkem, byli celej život takový mrzutý a nepřátelský k lidem, tak ať jim jednou taky drobátko posloužej!*<sup>62</sup>

Katastrofa předkládá Martinovo vítězství nad mocnostmi pekelnými, což tehdy posílilo i naděje, že soudobý konflikt bude mít šťastný konec. Stejně tak jako Drdovy pohádky mají i *Hrátky s čertem* kladný závěr. Martin nejenže Káču z pekla vysvobodí, ale nakonec pro ni najde i vhodného ženicha, jímž je on sám.

### 6.1.5 Jazykové a stylistické prostředky

Dramatický text je založen na vyprávění podaném dialogickou formou, ve kterém jsou zřetelně odlišeny promluvy jednotlivých postav. Popisné a úvahové pasáže jsou na rozdíl od epického textu nahrazeny představením na scéně, které čtenáře uvede do děje.

Horizontální členění literárního textu je naprosto podřízeno esteticky sdělné funkci uměleckého díla. Již samotný název knihy „*Hrátky s čertem*“ má charakter

<sup>61</sup> Píša, A. M.: *O dramatikovi Hrátek s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 152.

<sup>62</sup> Drda, J.: *Hrátky s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 89.

značně obrazný, jelikož nenaznačuje obsah díla, ale jedná se pouze o metaforu. Divadelní hra je výrazně členěna a to z toho důvodu, aby vynikl spád konfliktu. Jelikož v *Hrátkách s čertem* je rozvíjen pouze jeden konflikt, jedná se o hru o jednom jednání. Během jednoho výstupu promlouvají postavy, jejichž počet se po dobu trvání jednoho výstupu nemění.

V dramatu představuje vertikální rovinu rozčlenění informace do jednotlivých dialogů jednajících postav a scénických poznámek. Scénické poznámky čtenáře informují o charakteru prostředí, postavách, o intonaci jednotlivých replik a podobně. Jelikož je dramatický text vždy určen k zvukové a vizuální realizaci, jsou zde scénické poznámky nezbytné.

V textu se vyskytuje jak obecná čeština, tak nářečí a slangové výrazy. Užívání těchto vrstev národního jazyka má své opodstatnění, jelikož odlišuje řeč vypravěče od řeči postav, což je pro toto dílo nadmíru typické. Ve vybraném úryvku z divadelní hry *Hrátky s čertem* je zřetelně odlišena mluva obou postav. Zatímco postava Solferna hovoří výhradně spisovnou češtinou, tak v řeči Martina převažují znaky obecné češtiny.

**Solfernus** *Jsem vám k službám sám, pane Kabáte. Co byste říkal očku? Je to mnohem rychlejší a napínavější než ten těžkopádný maryáš. Zajistě račte znát očko?*

**Martin** *Voni sou semizdá advokát, že jo? A já vodjakživa slejchal, že advokátům de vždycky víc vo peníze než vo hru. Aby rozuměli: já bych těmhle žlutejm ptáčkům nerad zbůhdarma trhal křidýlka!*

**Solfernus** *Jen se nebojte, pane Kabáte. O peníze mi vůbec nejde. Však si můžete dukáty schovat, budeme hrát o něco jiného!*

**Martin** *A jéje, vo tomhle větríčku už dávno vím, vodkud' fouká! Takhle vo dušičku, to by si zahráli s gustem, vědí, pane doktor?<sup>63</sup>*

## 6.2 Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert

*Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* je další dramatickou báchorkou určenou dospělému čtenáři, přesto i tato komedie obsahuje pohádkové motivy. Kniha byla vydána roku 1959 a Drda v ní plynule navazuje na *Hrátky s čertem* i na *České pohádky*. *Dalskabáty* jsou však oproti *Hrátkám s čertem* bohatší a složitější co se motivů, zápletek i postav týká. Námět čerpal přímo z jedné své pohádky, ale hlavní motiv polidštěného čerta poněkud rozvedl, příběh zkomplikoval a obohatil o vedlejší dějové linie.

<sup>63</sup> Drda, J.: *Hrátky s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 44.

### 6.2.1 Inspirace v lidové tradici

V komedii *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* je ještě více než v *Hrátkách s čertem* patrná návaznost na tylovskou tradici dramatických báchorek. Drda nejenže zde opět použil motiv nadpřirozené bytosti, ale rovněž příběh zasadil do vesnického prostředí a zprostředkoval čtenáři přímo reálné obrazy tehdejší společnosti.

### 6.2.2 Motiv postavy

Podobný typ jako Martin Kabát zde ztělesňuje Plajznerka beroucí okolní svět s určitým nadhledem. Stejně tak jako Martin, Plajznerka oplývá zkušeností, nebojácností a pro svou dobrosrdečnost nikoho neodmítne, ba mu vždy dokonce dobrou radou pomůže. Jelikož nedělá mezi všemi bytostmi rozdíly, ujme se z milosti starého opuštěného čerta.

**Trepifajksl:** *Krrucajdyjá fffiksajdyjá, schrramstnu tě jak chrramostejla. Vycucnu tti duši z morrku! Kchchchch... /Rozkašle se/*

**Plajznerka:** *No vidíš, to máš z toho. Už máš jistě leta, nesmíš trojčit jak mladík. A ke všemu si celej zastuzenej, chrastí to v tobě, jako dyž přesejpaji v hrnci hrách. Marš na pec, já ti spařim trochu lipovýho květu! /Odbíhá/*

**Trepifajksl /leze na pec/:** *Heherdek baba, tta je vostrá! Jen ppočkej, aaž se tozpomenu! Marmaroko brroka trroko...*

**Plajznerka /vrací se/:** *Trnky brnky starý hrnky! To by sis tak moh zkusit na mě ňáskou rošťárnu. Mluv, komu to stavení patří?*

**Trepifajksl:** *Mocnostem ppekelnejm! Jjá tady řáradim jako poposedlej!*

**Plajznerka:** *Což vo to, já dovedu bejt taky zlá, dyž mě popadne d'as... Chm, střecha je dobrá, nezatejká, kamna táhnou jen což... Já tady zustanu. U faráře to nebyl taky žádněj med, tak co bych to nezkusila u čerta.<sup>64</sup>*

Dále jsou v ději důležité postavy faráře Ignáce Louly a pokryteckého kostelníka Piškytla. Tyto postavy slouží jako představitelé byrokracie. Obě postavy vedou neustálý boj o prestiž a o moc. Na lov duší se v tomto díle vydal právě intrikánský farář podporující obyvatele ve vzájemné nevraživosti.

<sup>64</sup> Drda, J.: *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*, Československý spisovatel, Praha 1961, s. 37.

### 6.2.3 Nadpřirozené bytosti

Opět se tu objevuje Drdův velmi oblíbený motiv čerta, jenž se tentokrát sám snaží vymanit z ďábelské zlomoci. Znovu je zde kladen důraz na jeho polidštění, kterého se znovu dosáhne prací. Čert Mates začne pociťovat náklonnost k lidem, projeví se u něj rysy solidarity a obětavosti za ostatní lid ve vesnici. Mates je za všechny tyto lidské vlastnosti nakonec vyhnán z pekla. *A už to polidštění čerta obrazně značí – v témže vlastním ústředním konfliktu – vítězství lidové lidskosti nad světem nelidství, jejichž kontrast a rozpor pojal však autor tentokrát důsledněji než v Hrátkách, takže Dalskabáty podal cos jako domyšlenou repliku na ně.*<sup>65</sup>

**Mates:** *Dyž to umíš s bradavicemi, aby zmizely, tak to musíš umět taky s vocasem!*

**Plajznerka:** *Počkej, Mates! Tak já ti ho teda vodpáru! Zavři oči! /Strčí Matesa ke špalku, chytne ho za ocas/ Tak vidíš... Ráz! A je to! /Tne sekyrou, ocas upadne/*

**Mates:** *Ou! To štíplo! /Ohlédne se/ Slá... sláva! Jujda, to to bolí!*

**Plajznerka:** *Lehni si na lavici, já ti dám na to flastříček!*

**Mates** */lehá/: A taky mi to zašij, ať nemám rozparek! Kovář je eště v lese, já za nim honem rychle muším běžet! Mně se po ňom stejská, já ho mám rád!*

**Plajznerka:** *Rád? Copak to umíš? Čerti přece neumějí mít někoho rádi...*

**Mates:** *Vidíš... já sem nákej nepovedenej! Mám ho rád! A tebe taky... jenže tebe užiju za celej den dost...*<sup>66</sup>

### 6.2.4 Hlavní dějové zápletky

Hlavní dějovou osu zde naplňuje, jak už bylo řečeno výše, příběh čerta Trepifajksla a báby Plajznerky. Svou roli zde hraje také peklo, představováno čerty Belzebubem, Marbuliusem, Solfernem, Belfegorem a šéfem ústavu pro experimentální psychologii Ichthuriem. Tito představitelé pekla si stěžují na čím dál větší troufalost lidí přiklánějících se postupně k materialismu a ztrácejících respekt před duchovnem. Peklem pověřený úředník Dr. Ichthuriel, působící ve vsi v přestrojení za faráře, má v těchto věcech zjednat nápravu a získat pro peklo nové duše, což se mu nakonec nepodaří, jelikož se lidé ve vesnici nedají a všemu zlému pokušení nakonec statečně odolají.

<sup>65</sup> Píša, A. M.: *O dramatikovi Hrátek s čertem*, Československý spisovatel, Praha 1965, s. 171.

<sup>66</sup> Drda, J.: *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*, Československý spisovatel, Praha 1961, s. 63.

**Ichthuriel:** *Za mne mluví činy! Deset let nepřišla z Dalskabátů do pekla ani noha. Já za pár dní působnosti strhl do zatracení řadu duší! A jakých duší! Kovářka Tyburcová, mladá, inteligentní, spáchá dnes v noci cizoložství s odporným zmetkem! Její muž, rozumář, ji v hněvu zardousí! A toho zmetka taky! Dvojnásobná vražda!*

**Mates** /divoce/: *Kovářka? Kovář? Ty lžeš! To sou pořádný lidi! /Strhnou ho/*

**Ichthuriel:** *Kovářský Mračno Jan provede loupežnou vraždu! Tak se to dělá! Má metoda soustředěného nátlaku je absolutní! Nikdo mi neodolá. Osmnáctiletá dívka, úplně nevinátka, spáchá dnes pod mým nátlakem zločin krádeže s vloupáním!*

**Mates** /cloumá strážci/: *Lže jako pes! To nemůže bejt pravda!*

**Ichthuriel:** *Nehleďte na to, co tu blábolí ten zpustlík! Farská děvečka Mančinka možná už v tuto chvíli trčí v mé pasti, chycena za ruce! Když tohle budeme dělat masově, systematicky...<sup>67</sup>*

Další dějovou linií je zde příběh dvou mileneckých dvojic a to farské děvečky Mančinky projevující svou náklonnost kovářskému pomocníkovi Honzovi. Další pár představuje kovář v Dalskabátech Ondřej Tyburec a jeho krásná žena Dorotka. Spolu s těmito dvojicemi přichází na scénu nová témata jako je láska, obětavost pro druhého, žárlivost, podezíravost a nevěra.

**Honza:** *Po dobrým to nejde! Svážu verbíře, hodim ho do houště... a uteču do světa!*

**Kovářka:** *A co Manča? Zrovna za tebou běžela do mlýna! Utrápí se tu žalem!*

**Honza:** *Což jí můžu vzít s sebou? Budu spát po lesech jako zvěř... budou mě honit...*

**Kovářka:** *Chyba! Dyž má ženská mužskýho ráda, jako Manča tebe, bude se s ním prodírat trním! A dyž mu zbyde než kámen pod hlavou, dá mu tam radši svou ruku...*

**Honza:** *To je pravda... Ale nevydrží ty svízele...*

**Kovářka:** *Hlupák si! Jako všichni mužský! Ženská má voči jako vostříž, chytrost jako liška, páteř jako rys, zuby jako vlčice a drápy jako divoká kočka! Dyž tobě podrazeji nohy a čtyry chlapy na tě padnou, tak se jim vzdáš. Ale ženská, ta bude pořád ještě kousat a škrabat, a dyž jí svážou ruce, plivne jim do vočí!<sup>68</sup>*

Stejně tak jako Drdovy pohádky a *Hrátky s čertem*, tak i tato hra končí vskutku pohádkově. Všechny rozvrácené dvojice Dr. Ichthurielem se v úplném závěru hry

<sup>67</sup> Drda, J.: *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*, Československý spisovatel, Praha 1961, s. 95.

<sup>68</sup> Tamtéž, s. 104.

usmíří a Trepifajksl se vrátí zpět do Dalskabátů – tudíž opravdová lidskost opět zvítězí nad světem lstí, zla a nelidství.

Po napsání *Českých pohádek* Drda pohádkové motivy zdaleka neopouští a využívá je i ve své dramatické tvorbě určené čtenáři dospělému. Opět zde Jan Drda vyzdvihuje pracovitého, odvážného a nebojácného hrdinu, ať už v podobě Martina Kabáta nebo báby Plajznerky. V opozici k tomuto pravému lidskému dobru Drda záměrně postaví stejně tak jako je to v pohádkovém světě zlo, jenž je představováno nadpřirozenými bytostmi – čerty. V *Hrátkách s čertem* je tak proto zcela jasně viditelná alegorie, za níž se skrývá ideové poslání celého díla. Ve své následující divadelní hře *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* zachází ve svých myšlenkách mnohem dál a tvrdí, že peklo je podmíněno existencí nebe. Proto tyto dva protipóly v postavě faráře – převlečeného pekelníka důvtipně spojuje. I zde tedy plní hrdina svůj úkol, kdy má všechno zlo svým chováním, jednáním a svými laskavými činy přemoci. Pohádkový žánr Drda následuje i v samém závěru těchto divadelních her, kdy všechny dějové linie nakonec směřují ke šťastnému konci.

## ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo poukázat na různé využití pohádkových motivů jak v pohádkové tak i v divadelní tvorbě spisovatele Jana Drdy.

Nejprve jsem se zaměřila na teoretické vymezení pohádkového žánru, kde jsem nastínila základní znaky klasické pohádky, které jsem doplnila o její původ a funkce pohádek působící na dětského čtenáře. Za zajímavé považuji zejména zjištění, že pohádky byly původně určeny čtenáři dospělému, neboť často obsahovaly velmi drsné až drastické motivy.

Dále jsem se ve své práci zabývala pohádkou lidovou a autorskou, neboť jsou to zcela dvě odlišné kategorie. Lidová pohádka, na rozdíl od té autorské, přesně zachycuje lidové vyprávění v jeho původním znění, tedy přesně tak, jak si je lidé kdysi vypravovali. Pohádka autorská je pak výsledkem samostatné tvorby konkrétního autora. Pohádky Jana Drdy jsou zcela výjimečné v tom smyslu, že Drda tvoří variace na lidovou pohádku. Drda se nechává inspirovat lidovou látkou, lidovými motivy, ale zároveň v jeho pohádkách nacházíme prvky, které jsou zcela nové a posunují tak jeho pohádky do současnosti.

V další kapitole jsem se zabývala teoretickým vymezením termínu „motiv“. Následně jsem uvedla základní pohádkové motivy a doložila je na konkrétních příkladech z pohádek lidových. Zde jsem čerpala především z díla K. J. Erbena a Boženy Němcové.

Samostatná kapitola věnující se životu a literární tvorbě Jana Drda mi pomohla porozumět některým tématům a motivům, na které je kladen samotným spisovatelem velký důraz. Je zřejmé, že velké spisovatelské nadání bylo u Drdy patrné už velmi brzy, neboť již na gymnáziu napsal svou první divadelní hru. Dalšími jeho díly zájem o tohoto spisovatele jen rostl. Význačným mezníkem v jeho životě byl vstup do KSČ, v němž viděl, jakožto člověk z chudých poměrů, jistou naději na lepší budoucnost.

V rozboru Drdových *Českých pohádek* zřetelně poukazují na odlišnosti mezi pohádkou lidovou a Drdovými variacemi na ni. Drda vyzdvihuje morální vlastnosti svého lidového hrdiny, důraz klade především na jeho skromnost, dobrosrdečnost a statečnost. Drda navíc tradiční lidové charakteristiky zaměňuje. V jeho pohádkách se vykytuje dvojí typ českého Honzy, kde na jedné straně vidíme Honzu jako hloupého a líného, na straně druhé nám Drda představí Honzu jako moudrého a obětavého. Objevují se tam i nadpřirozené bytosti, které Drda záměrně polidšťuje. Časté jsou také motivy vycházející právě z Drdova ideologického zakotvení. Velký důraz je kladen

především na nezastupitelnou úlohu práce v každodenním životě lidí. Satiricky zde také naráží na neblahé lidské vlastnosti jako je závist, lenost a chamtivost, což vnáší do jeho pohádek opět zcela nový prvek a to humor. Děj svých pohádek Drda zasadil do prostředí jemu natolik blízkého a to do středních Čech. Můžeme tedy sledovat prostředí havířů, pivovarů, luk, lesů a rybníků v okolí spisovatelova rodného Příbramska. Z hlediska jazykového nelze opomenout Drdovu přirozenou schopnost lidového vypravěčství, díky němuž dokázal mistrně zachytit veškeré charakteristiky právě těchto obyčejných venkovských lidí.

Dále jsem se věnovala pohádkovým motivům užitých v Drdových divadelních hrách *Hrátky s čertem a Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*. Drda čerpal pro obě své hry náměty z lidové tradice, nejčastěji se přitom inspiroval Tylovými báchorkami. Do první divadelní hry, kterou jsem se zabývala - *Hrátek s čertem*, Drda záměrně ukryl politický jinotaj, jehož prostřednictvím si lze za postavy jednotlivých čertů hierarchicky dosadit klíčové postavy tehdejšího nacistického režimu. V další divadelní hře *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert* zachází Drda ve svých myšlenkách ještě o něco dál. Zásadní roli zde hraje protiklad pekla a nebe, které záměrně spojuje v postavě pekelného faráře. Tuto báchorku dovedl k dokonalosti tvrzením, že peklo je podmíněno existencí nebe. Aby vyniklo dobro, které se skrývá v obyčejných venkovských lidech, musí proti němu postavit zlo. Do svých her si Drda zvolil právě lidské hrdiny představované statečným a dobrosrdečným Martinem či bábou Plajznerkou, kteří přistupují ke všem bytostem bez rozdílu. Tyto lidové hrdiny totiž nemá v moci ani peklo ani nebe, je v nich obsaženo dobro, které je univerzální. Drdovi lidové hrdinové zkrátka vědí, že dobro je v nich samých a tak se nepoddají manipulaci ať už v podobě čertů či v podobě pekelného faráře.

Závěrem bych chtěla dodat, že při psaní této bakalářské práce jsem si prohloubila znalost o pohádce jako literárním žánru. Při studiu odborné literatury jsem se seznámila s řadou názorů na pohádku a mimo jiné i s tím, jak se dívala komunistická literární věda na pohádku a její výchovnou tendenci. Dozvěděla jsem se mnoho nových a zajímavých poznatků o životě a spisovatelské dráze Jana Drdy a získala tak různé náhledy, jak lze pohádkové motivy v jeho díle vnímat.

## SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

### Primární literatura

DRDA, J. *České pohádky*. Praha: Československý spisovatel, 1977. 320 s.

DRDA, J. *Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert*. Praha: Československý spisovatel, 1961. 111 s.

DRDA, J. *Hrátky s čertem*. Praha: Československý spisovatel, 1965. 174 s.

### Sekundární literatura

ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. 184 s.

FRYŠ, J. *Dvanáct osudů dvou staletí*. Příbram: PB tisk s.r.o., 2006. 272 s.

GENČIOVÁ, M. *Literatura pro děti a mládež*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 245 s.

HERMAN, M. *Najděte si svého manžana*. Vydání 2. Olomouc: Hanex, 2008. 236 s.

MOCNÁ, D., PETERKA, J. A KOL. *Encyklopedie literárních žánrů*. Vydání 1. Praha a Litomyšl: Paseka, 2004. 704 s.

MUKAŘOVSKÝ, J. A KOL. *Dějiny české literatury 4*. Victoria Publishing a. s. Praha: 1995. 714 s.

NOVÁKOVÁ, L. *Proměny české pohádky*. Vydání 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 198 s.

PÍŠA, A, M. *O dramatikovi Hrátek s čertem*. Praha: Československý spisovatel, 1965. s. 174.

PLESKOT, J. *Úvod do literatury pro mládež*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1971. 237 s.

POLÁK, J. *Prameny a perspektivy*. Praha: Československý spisovatel, 1985. 170 s.

PROPP, V. J. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H, 2008. 343 s.

RICHTER, L. *Co je co v pohádce*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004. 56 s.

SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. 184 s.

STREIT, J. *Proč děti potřebují pohádky*. Vydání 1. Praha: Baltazar, 1992. 80 s.

TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1992. 98 s.

## **Periodika**

KLIMENT, J. *Úspěch filmu v plném slova smyslu lidového*. In: *Film a doba*. Praha: Sdružení přátel odborného filmového tisku, 1957, roč. 3, č. 4, s. 274-276.

PYTLÍK, R. *Pohádka a současnost: K českým pohádkám Jana Drdy*. In: *Česká literatura*. Praha: ČSAV, 1960, roč. 8, č. 4, s. 493-495.

VORÁČEK, J. *České pohádky Jana Drdy a jejich vztah k lidové tradici*. In: *Acta Universitatis Carolinae Philologica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1961, č. 3, s. 223-228.

## **Ostatní zdroje**

Knihovna Jana Drdy Příbram

Státní okresní archiv Příbram

## PŘÍLOHY

Příloha č. 1- vklad na spořitelní knížku

2

*Městská spořitelna Pražská.*

P 283 / 21

*Pro všechny záležitosti spořitelny vůči rezervní fondy a obec  
Městská Praha veškerým jménem a poplatní sílou  
dle zák. č. 175b a 175r.  
Při odpovědi račte uvést číslo jednací.*

OKRESNÍ SOUD V PŘÍBRAMĚ  
60.085/28/dep.

DOŠLO: 13 XII.1928

KRÁT ..... PŘÍLOH .....

RUBRIK. ....

V Praze dne 17. prosince 1928.

Ku přípisu ze dne 26. listopadu 1928 č.j.P 283/  
21-9 potvrzujeme příjem zaslanych nám  
kč 3.523.80, jež vložili jsme na spořitelní knížku  
str.121.423 na jméno: „Nezl. Marie Drdová“, soudní deposit čís.  
80.030 a poznamenali, že nad uvedeným vkladem přináleží disposiční  
právo okresnímu soudu pro Holešovice-Bubny v Praze, jemuž jsme  
zároveň podali zprávu.

Ředitelství Městské spořitelny Pražské.

*h* *Lusth*

Tit. ....  
Okresnímu soudu, odděl. I.  
v P ř í b r a m ě .  
-----

Příloha č. 2 – zápis o poručnictví

**Úřední záznam:** Jednací číslo P. 288/21

Jan Dida narozen dne 4. 4. 1915


má býti odbaven

Jméni:

Kancelářské oddělení I dne 4. 4. 1936

Vyzvání č. 154

odesláno dne 4/4/36

Kal.  *1. vyzvání soudem v*

**Zápis**

Průbramí odd. I

dne 6. dubna 1936

**Poručenská věc**

nezl. Jan Dida : odbavení.

Prácheň a Praxe I. X. Sadové 580 udal [předloživ křestní list]:

Nabyv se svéprávnosti, žádám za vydání svého jmění ze soudní úschovy.

Soudně usehované jmění budiž vydáno prostřednictvím \_\_\_\_\_ odevzdal žadateli

\_\_\_\_\_ vkladní knížku \_\_\_\_\_ na \_\_\_\_\_ Kč \_\_\_\_\_ h.

Příjemce navrhuje, aby uzávěra byla zrušena, promíjí konečný účet, zprošťuje poručenstvo [a stvrzuje příjem těchto poručenských účtů s přílohami \_\_\_\_\_].

*Ja mol. noce moin Jan Dida*

Nespor. říz. č. 156 (131) č. — (Žádost za odbavení, § 217 nesp. pat.) Státní tiskárna v Praze. — 295-33.

## Příloha č. 3 – Drdovo vysvědčení z roku 1934

| Třída <i>5. A</i>                        |                      | ŽÁKOVĚ              |  | ŠKOLNĚ   |                            | ZPŮSOB PŘIJETÍ                           |  |
|--|----------------------|---------------------|--|--|----------------------------|--|--|
| Příjmení: <i>Darda</i>                   |                      |                     |  | <i>Byl zeela onologem vpr. 3. 1. 7.</i>                                  |                            | <i>I.</i>                                |  |
| Jméno: <i>Jan</i>                        |                      |                     |  | <i>1. 1. 1915</i>  |                            |  |  |
| Den a rok narození: <i>4. dubna 1915</i> |                      |                     |  |  |                            | Výňatek z vysvědčení odjinud přineseného |  |
| Rodišťe: <i>Čáslava</i>                  |                      |                     |  | Má-li stipendium, jeho jméno, částka, udělení:                           |                            |  |  |
| Země: <i>Česko</i>                       |                      |                     |  | <i>1. 1. 1915</i>  |                            |  |  |
| Náboženství: <i>československé</i>       |                      |                     |  | <i>1. 1. 1915</i>  |                            |  |  |
| Mateřská řeč: <i>československá</i>      |                      |                     |  | <i>1. 1. 1915</i>  |                            |  |  |
| jméno                                    | Otcovo (matčino)     | Poručnickovo        |  | Odpovědného dozorce  | Osoby, u kterých žák bydlí |  |  |
|  | <i>Josef Antonie</i> | <i>Josef Drdov</i>  |  |  | <i>Babča</i>               |  |  |
| stav                                     | <i>učitel</i>        | <i>učitel</i>       |  |  |                            |  |  |
| bydliště (byl)                           | <i>Čáslava</i>       | <i>Čáslava</i>      |  |  |                            |  |  |
| VÝROČNÍ VYSVĚDČENÍ                       |                      |                     |  | CELKOVÝ VÝSLEDEK   | POZNÁMKY                   |  |  |
| Chování:                                 |                      | <i>velmi dobře!</i> |  |  |                            |  |  |
| Prospěch v jednotlivých předmětech:      |                      |                     |  |  |                            |  |  |
| v náboženství                            |                      |                     |  | K postupu do vyšší třídy<br>způsobil.....                                |                            |  |  |
| v jazyku československém                 |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  |  |                            |  |  |
| v jazyku německém                        |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  |  |                            |  |  |
| v jazyku latinském                       |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  |  |                            |  |  |
| v jazyku řeckém                          |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  |  |                            |  |  |
| v jazyku francouzském                    |                      |                     |  |  |                            |  |  |
| v dějepise                               |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  | Dokončil..... třídu s  |                            |  |  |
| v zeměpise                               |                      |                     |  | <i>výborně</i>   |                            |  |  |
| v matematice                             |                      | <i>dobry</i>        |  | prospěchem.  |                            |  |  |
| v přírodopise (geologii.....)            |                      | <i>dobry</i>        |  |  |                            |  |  |
| v chemii                                 |                      |                     |  |  |                            |  |  |
| ve fyzice                                |                      | <i>dobry</i>        |  |  |                            |  |  |
| v deskript. geometrii — rýsování         |                      |                     |  |  |                            |  |  |
| ve filosof. propedeutice                 |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  |  |                            |  |  |
| v kreslení                               |                      |                     |  |  |                            |  |  |
| v psaní                                  |                      |                     |  | Výroční vysvědčení   |                            |  |  |
| v tělocviku                              |                      | <i>velmi dobrý</i>  |  | čís. <i>6</i> ze dne <i>1. čerence</i>                                   |                            |  |  |
| V předmětech nepovinných:                |                      |                     |  | 193 <i>4</i> vydáno.   |                            |  |  |
| ve zpěvu (rel. pov.)                     |                      |                     |  | Počet zameškaných hodin učebních: <i>13</i> ; z nich neomluveno <i>7</i> |                            |  |  |

Příloha č. 4 - Důkaz o pravosti Dalskabátů

